Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (šesto vijeće)

4. listopada 2024.*

„Žalba – Tržišno natjecanje – Zabranjeni sporazumi – Tržište betonsko-armaturnih šipki – Odluka Europske komisije kojom se, nakon prestanka važenja UEZUČ-a, utvrđuje povreda članka 65. UEZUČ-a na temelju Uredbe (EZ) br. 1/2003 – Odluka donesena nakon poništenja prethodnih odluka – Održavanje novog saslušanja u nazočnosti tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje – Prava obrane – Načelo dobre uprave – Zahtjev nepristranosti – Razuman rok – Obveza obrazlaganja – Proporcionalnost – Načelo *ne bis in idem* – Prigovor nezakonitosti – Otegotne okolnosti – Ponavljanje povrede – Olakotne okolnosti – Jednako postupanje”

U predmetu C-31/23 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 19. siječnja 2023.,

Ferriere Nord SpA, sa sjedištem u Osoppu (Italija), koji zastupaju B. Comparini, G. Donà i W. Viscardini, *avvocati*,

žalitelj,

a druge stranke u postupku su:

Europska komisija, koju zastupaju G. Conte, P. Rossi i C. Sjödin, u svojstvu agenata, uz asistenciju M. Moretta, *avvocato*,

tuženik u prvostupanjskom postupku,

Vijeće Europske unije, koje zastupaju E. Ambrosini i O. Segnana, u svojstvu agenata,

intervenijent u prvostupanjskom postupku,

SUD (šesto vijeće),

u sastavu: T. von Danwitz, predsjednik vijeća, P. G. Xuereb (izvjestitelj) i A. Kumin, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Emiliou,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

* Jezik postupka: talijanski

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

1 Svojom žalbom društvo Ferriere Nord SpA zahtijeva, kao prvo, ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 9. studenoga 2022., Ferriere Nord/Komisija (T-667/19, u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2022:692), kojom je taj sud odbio njegovu tužbu za, kao glavno, poništenje Odluke Komisije C(2019) 4969 *final* od 4. srpnja 2019. koja se odnosi na povredu članka 65. UEZUČ-a (predmet AT.37956 – Betonsko-armaturne šipke) (u daljnjem tekstu: sporna odluka), u dijelu u kojem se odnosi na njega. Podredno, taj poduzetnik zahtijeva, s jedne strane, ukidanje pobijane presude u dijelu u kojem je njome odbijen njegov podredni zahtjev za djelomično poništenje sporne odluke i, s druge strane, djelomično poništenje te odluke te smanjenje novčane kazne koja mu je izrečena.

Pravni okvir

Uredba (EZ) br. 1/2003

2 Članak 7. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165.), naslovljen „Utvrđivanje i otklanjanje povrede odredaba Ugovora”, u stavku 1. propisuje:

„Kada Komisija, postupajući po pritužbi ili po službenoj dužnosti, utvrdi da postoji povreda [članka 101. ili članka 102. UFEU-a], može odlukom zahtijevati od poduzetnika i udruženja poduzetnika da takvu povredu otklone. U tu svrhu, Komisija im može odrediti mjere i uvjete – mjere praćenja poslovanja ili strukturne mjere koje su proporcionalne počinjenoj povredi propisa i koje su neophodne kako bi se povreda uspješno otklonila. Strukturne mjere mogu se odrediti samo u slučaju kada nema jednako djelotvornih mjera praćenja poslovanja ili u slučaju kada bi bilo koja druga jednako učinkovita mjera praćenja poslovanja značila veće opterećenje za predmetnog poduzetnika nego strukturna mjera. U slučaju postojanja opravdanog interesa, Komisija može utvrditi i povredu propisa koja se dogodila u prošlosti.”

3 Članak 14. te uredbe, naslovljen „Savjetodavni odbor”, određuje:

„1. Komisija će se za pomoć obratiti Savjetodavnom odboru za pitanja ograničavajućih djelovanja i vladajućih položaja prije donošenja bilo koje odluke iz članaka 7., 8., 9., 10., 23., te članka 24. stavka 2. i članka 29. stavka 1.

2. U svrhu rješavanja pojedinačnih predmeta Savjetodavni odbor sastojat će se od predstavnika tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje. […]

[…]

5. Komisija mora u potpunosti uzeti u obzir mišljenje Savjetodavnog odbora. Komisija će Savjetodavni odbor obavijestiti o načinu na koji je uzela u obzir njegovo mišljenje.

[…]”

4 Na temelju članka 23. stavka 2. točke (a) Uredbe br. 1/2003, Komisija može poduzetnicima i udruženjima poduzetnika odlukom propisati novčane kazne ako bilo namjerno ili nepažnjom krše odredbe članka 101. ili 102. UFEU-a.

5 U članku 25. te uredbe, naslovljenom „Zastara za izricanje kazni”, određuje se:

„1. Za ovlasti dodijeljene Komisiji sukladno člancima 23. i 24. vrijede sljedeći rokovi zastare:

(a) tri godine u slučaju povrede odredbi koje se odnose na zahtjev za dostavom informacija ili na provođenje pretraga;

(b) pet godina u slučaju svih ostalih povreda propisa.

2. Zastara počinje teći od dana počinjenja povrede propisa. No, u slučaju kontinuirane ili ponavljane povrede vrijeme zastare računa se od dana kada je prestala povreda propisa.

3. Svaka radnja koju poduzme Komisija ili tijelo države članice nadležno za tržišno natjecanje s ciljem istrage ili vođenja postupaka u vezi povrede propisa, prekida vrijeme zastare za izricanje kazni ili periodičnih penala. Prekid zastare nastupa danom kada je najmanje jednom poduzetniku ili udruženju poduzetnika koje je sudjelovalo u povredi propisa dostavljen podnesak. Radnje kojima se prekida zastara posebno uključuju:

(a) pisane zahtjeve za dostavu informacija koje Komisija ili tijelo države članice nadležno za tržišno natjecanje dostavlja poduzetniku ili udruženju poduzetnika;

(b) pisane naloge za pretrage koje Komisija ili tijelo države članice nadležno za tržišno natjecanje izdaje svojim službenicima;

(c) pokretanje postupka od strane Komisije ili tijela države članice nadležnog za tržišno natjecanje;

(d) dostava obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku koju izdaje Komisija ili tijelo države članice nadležno za tržišno natjecanje.

4. Prekid zastare primjenjuje se na sve poduzetnike ili udruženja poduzetnika koji su sudjelovali u povredi propisa.

5. Poslije svakog prekida zastara počinje ponovno teći. Međutim, rok zastare istječe najkasnije na dan kad protekne razdoblje jednako dvostrukom roku zastare u kojem Komisija nije izrekla novčanu kaznu ili periodični penal. Taj rok se produžuje za vrijeme zastoja zastare u skladu sa stavkom 6.

6. Zastara za propisivanje novčanih kazni ili periodičnih penala ne teče sve dok je odluka Komisije predmet postupka koji se vodi pred Sudom.”

6 U članku 27. Uredbe br. 1/2003, naslovljenom „Saslušanje stranaka, podnositelja zahtjeva i ostalih“, predviđa se:

„1. Prije donošenja odluke sukladno člancima 7., 8., i 23. te članku 24. stavku 2., Komisija poduzetnicima ili udruženjima protiv kojih vodi postupak, pruža priliku da budu saslušani u vezi preliminarno utvrđenih činjenica u postupku Komisije. Komisija svoje odluke temelji samo na činjenicama za koje je strankama omogućeno da se izjasne. Podnositelji zahtjeva moraju biti uključeni u postupak koji vodi Komisija.

2. U postupcima se u potpunosti mora poštivati pravo stranaka na obranu. […]

3. Ako Komisija to smatra potrebnim, može saslušati druge fizičke ili pravne osobe. Zahtjev za saslušanje takvih osoba odobrava se ako navedene osobe dokažu postojanje opravdanog interesa. Tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje mogu također zatražiti od Komisije da sasluša druge fizičke ili pravne osobe.

[…]”

Uredba br. 773/2004

7 Članak 11. Uredbe Komisije (EZ) br. 773/2004 od 7. travnja 2004. o postupcima koje Komisija vodi na temelju članaka [101.] i [102. UFEU-a] (SL 2004., L 123, str. 18.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 298.), kako je izmijenjena Uredbom Komisije (EZ) br. 622/2008 od 30. lipnja 2008. (SL 2008., L 171, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 243.; u daljnjem tekstu: Uredba br. 773/2004), naslovljen „Pravo na očitovanje”, određuje:

„1. Komisija strankama kojima dostavlja obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku osigurava pravo na obranu prije savjetovanja sa Savjetodavnim odborom iz članka 14. stavka 1. Uredbe (EZ) br. 1/2003.

2. Komisija u svojim odlukama uzima u obzir samo utvrđene činjenice o kojima su se stranke iz stavka 1. mogle očitovati.”

8 Članak 12. Uredbe br. 773/2004 glasi:

„1. Komisija daje strankama kojima upućuje obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku mogućnost da svoje dokaze predlože na usmenoj raspravi, ako one tako zatraže u svojim pismenim ponudama za nagodbu.

2. Međutim, kada predlažu svoje ponude za nagodbu stranke potvrđuju Komisiji da će svoje pravo na predlaganje svojih dokaza na usmenoj raspravi zatražiti samo ako obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku ne odražava sadržaj njihovih ponuda za nagodbu.”

9 Članak 13. te uredbe, naslovljen „Očitovanje drugih osoba”, propisuje:

„1. Ako se druge fizičke ili pravne osobe osim onih iz članaka 5. i 11. prijave za očitovanje i dokažu dostatan interes, Komisija ih obavješćuje pisanim putem o prirodi i predmetu postupka i određuje rok u kojem one mogu pisanim putem iznijeti svoje stajalište.

2. Komisija prema potrebi može pozvati osobe iz stavka 1. da iznesu svoje razloge na saslušanju stranaka kojima je uputila obavijest o utvrđenim činjenicama ako osobe iz stavka 1. to zahtijevaju u svojim pisanim očitovanjima.

3. Komisija može pozvati svaku drugu osobu da se očituje pisanim putem i prisustvuje saslušanju stranaka kojima je uputila obavijest o utvrđenim činjenicama. Komisija također može pozvati te osobe da se očituju tijekom tog saslušanja."

10 Članak 14. navedene uredbe, naslovljen „Vođenje saslušanja", glasi:

„1. Osoba zadužena za saslušanja vodi rasprave posve neovisno.

2. Komisija poziva osobe koje je potrebno saslušati na saslušanje na dan koji ona odredi.

3. Komisija poziva tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje da sudjeluju u saslušanju. Također može pozvati dužnosnike i službenike drugih tijela država članica.

[…]"

Komunikacija iz 2011.

11 Glavni cilj Obavijesti Komisije o najboljoj praksi za vođenje postupka u vezi s člancima 101. i 102. UFEU-a (SL 2011., C 308, str. 6.) (u daljnjem tekstu: Obavijest iz 2011.) jest, kao što to proizlazi iz njezine točke 1., pružiti praktične smjernice o postupcima na temelju članaka 101. i 102. UFEU-a.

12 Točka 6. te obavijesti predviđa da se ona primjenjuje od dana njezine objave „na predmete u tijeku i buduće predmete". Što se tiče predmeta u tijeku, ona se, u skladu s bilješkom 16. navedene obavijesti, primjenjivala „u bilo kojem stadiju postupka koji nije dosegnut u trenutku te objave".

13 U skladu s uvodnim izjavama 84., 86. i 109. navedene uredbe:

„(84) U obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku jasno se navodi namjerava li Komisija predmetnim poduzetnicima izreći novčane kazne ako se prigovori potvrde […]. U obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku Komisija navodi glavne činjenične i pravne elemente koji bi mogli dovesti do izricanja novčane kazne, kao što su trajanje i težina povrede, te navodi je li povreda počinjena s namjerom ili iz nepažnje. Ako je to slučaj, u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku također se dovoljno jasno navodi da određeni elementi mogu predstavljati otegotne okolnosti i, koliko je to moguće, olakotne okolnosti.

[…]

(86) Ako Komisija u svojoj konačnoj odluci namjerava odustati od činjeničnih ili pravnih elemenata iznesenih u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku na štetu jedne ili više stranaka ili ako namjerava uzeti u obzir nove inkriminirajuće dokaze, dotične stranke uvijek imaju mogućnost iznijeti svoje mišljenje na odgovarajući način.

[…]

(109) Ako Komisija nakon izdavanja obavijesti o utvrđenim činjenicama prikupi druge dokaze na koje se namjerava osloniti ili ako namjerava izmijeniti svoju pravnu ocjenu na štetu predmetnih poduzetnika, potonji imaju mogućnost podnijeti svoja očitovanja o tim novim dokazima."

Okolnosti spora i sporna odluka

14 Okolnosti spora izložene su u točkama 1. do 31. pobijane presude:

„1. Tužitelj, Ferriere Nord SpA, društvo je osnovano u skladu s talijanskim pravom koje od travnja 1992. djeluje u sektoru betonsko-armaturnih šipki.

A. Prva odluka Komisije (2002.)

2. Od listopada do prosinca 2000. Komisija Europskih zajednica je, u skladu s člankom 47. UEZUČ-a, obavila provjere kod talijanskih poduzetnika proizvođača betonsko-armaturnih šipki, uključujući tužitelja, te udruženja poduzetnika, Federazione Imprese Siderurgiche Italiane (Udruženje talijanskih poduzetnika proizvođača željeza i čelika, u daljnjem tekstu: Udruženje). Također im je u skladu s tom odredbom uputila zahtjeve za pružanje informacija.

3. Komisija je 26. ožujka 2002. pokrenula postupak na temelju članka 65. UEZUČ-a i sastavila obavijest na temelju članka 36. UEZUČ-a (u daljnjem tekstu: obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku), koja je među ostalim dostavljena tužitelju. On se 31. svibnja 2002. očitovao na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku.

4. Saslušanje stranaka u upravnom postupku održano je 13. lipnja 2002.

5. Komisija je 12. kolovoza 2002. istim adresatima uputila dodatnu obavijest o utvrđenim činjenicama (u daljnjem tekstu: dodatna obavijest o utvrđenim činjenicama) na temelju članka 19. stavka 1. Uredbe Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962., Prve uredbe o provedbi članaka [81. i 82. UEZ-a] (SL 1962., 13, str. 204.). U njoj je obrazložila svoje stajalište u odnosu na vođenje postupka nakon prestanka važenja UEZUČ-a, 23. srpnja 2002. Tužitelj je 20. rujna 2002. odgovorio na dodatnu obavijest o utvrđenim činjenicama.

6. Novo saslušanje stranaka u upravnom postupku, u nazočnosti tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje, održano je 30. rujna 2002. Odnosilo se na predmet dodatne obavijesti o utvrđenim činjenicama, odnosno na pravne posljedice koje prestanak važenja UEZUČ-a ima za vođenje postupka.

7. Na kraju upravnog postupka Komisija je donijela Odluku C(2002) 5087 *final* od 17. prosinca 2002. o postupku na temelju članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – Betonsko-armaturne šipke) (u daljnjem tekstu: Odluka iz 2002.), koju je uputila udruženju Federacciai i osmero poduzetnika, uključujući tužitelja. U njoj je utvrdila da su potonji poduzetnici između prosinca 1989. i srpnja 2000. stvorili jedinstven, složen i trajan zabranjeni sporazum na talijanskom tržištu betonsko-armaturnog željeza u šipkama ili rolama (u daljnjem tekstu: betonsko-armaturne šipke) koji je imao za cilj ili učinak utvrđivanje cijena i ograničenje ili nadzor proizvodnje ili prodaje, protivno članku 65. stavku 1. UEZUČ-a.

8. Kad je riječ o tužiteljevu sudjelovanju u povredi, Komisija je istaknula da se ono protezalo od 1. travnja 1993. do 4. srpnja 2000. Na temelju toga izrekla mu je novčanu kaznu u iznosu od 3,57 milijuna eura. Taj je iznos uključivao smanjenje novčane kazne za 20 % u korist tužitelja u skladu s odjeljkom D. točkom 1. Obavijesti Komisije o oslobađanju od novčanih kazni ili smanjenju njihova iznosa u predmetima koji se odnose na zabranjene sporazume (SL 1996., C 207, str. 4. […]), kojim se predviđa mogućnost odobrenja smanjenja novčane kazne koju trebaju platiti poduzetnici koji surađuju s Komisijom na način da joj prije slanja obavijesti o prethodno utvrđenim činjenicama u postupku dostave informacije, dokumente ili druge dokaze koji pridonose tomu da se potvrdi postojanje počinjene povrede.

9. Tužitelj je 10. ožujka 2003. podnio Općem sudu tužbu protiv Odluke iz 2002. Opći sud poništio je navedenu odluku u odnosu na tužitelja (presuda od 25. listopada 2007., Ferriere Nord/Komisija, T-94/03, […], EU:T:2007:320) i druge poduzetnike adresate jer korištena pravna osnova, odnosno članak 65. stavci 4. i 5. UEZUČ-a, više nije bila na snazi u trenutku donošenja te odluke. Zbog toga Komisija nije bila nadležna, na temelju tih odredbi, utvrditi i sankcionirati povredu članka 65. stavka 1. UEZUČ-a nakon prestanka važenja UEZUČ-a. Opći sud nije ispitao druge aspekte te odluke.

10. Odluka iz 2002. postala je konačna u odnosu na [Udruženje] koje nije podnijelo tužbu Općem sudu.

B. Druga odluka Komisije (2009.)

11. Komisija je dopisom od 30. lipnja 2008. obavijestila tužitelja i druge poduzetnike o kojima je riječ o svojoj namjeri donošenja nove odluke, u kojoj je ispravila korištenu pravnu osnovu. Usto je pojasnila da se navedena odluka temelji na dokazima koji su izloženi u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku i dodatnoj obavijesti o utvrđenim činjenicama. Tužitelj je na Komisijin poziv podnio pisana očitovanja 1. kolovoza 2008.

12. Telefaksima od 24. srpnja i 25. rujna 2008., a zatim od 13. ožujka, 30. lipnja i 27. kolovoza 2009., Komisija je od tužitelja zatražila informacije o njegovim dioničarima i imovinskoj situaciji društva. Tužitelj je odgovorio na te zahtjeve za pružanje informacija porukama elektroničke pošte redom od 1. kolovoza i 1. listopada 2008., a potom od 18. ožujka, 1. srpnja i 8. rujna 2009.

13. Komisija je 30. rujna 2009. donijela Odluku C(2009) 7492 *final* o postupku na temelju članka 65. UEZUČ-a (predmet COMP/37.956 – Betonsko-armaturne šipke, ponovno donošenje), upućenu istim poduzetnicima kao i Odluka iz 2002., uključujući tužitelja. Ta je odluka donesena na temelju postupovnih pravila UEZ-a i [Uredbe br. 1/2003]. Oslonila se na elemente navedene u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku i dodatnoj obavijesti o utvrđenim činjenicama te je u biti preuzela sadržaj i zaključke Odluke iz 2002. Konkretno, iznos novčane kazne izrečene tužitelju u iznosu od 3,57 milijuna eura ostao je nepromijenjen.

14. Komisija je 8. prosinca 2009. donijela odluku o izmjeni, koja je u svojem prilogu sadržavala tablice o kretanjima cijena koje su nedostajale u njezinoj odluci od 30. rujna 2009. te je u osam bilježaka na dnu stranice ispravila redne brojeve u navedenim tablicama na koje se upućivalo.

15. Tužitelj je 19. veljače 2010. podnio tužbu Općem sudu protiv Odluke Komisije od 30. rujna 2009., kako je izmijenjena (u daljnjem tekstu: Odluka iz 2009.). Opći sud je 9. prosinca 2014. smanjio iznos novčane kazne izrečene tužitelju na 3,42144 milijuna eura jer to društvo tijekom tri godine nije sudjelovalo u dijelu zabranjenog sporazuma koji se odnosi na

ograničenje ili nadzor proizvodnje ili prodaje, a u preostalom je dijelu odbio tužbu (presuda od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija, T-90/10, […], EU:T:2014:1035). Opći sud je djelomično poništio Odluku iz 2009. u odnosu na jednog drugog od njezinih adresata, smanjio iznos novčane kazne izrečene jednom drugom od njezinih adresata i odbio druge podnesene tužbe.

16. Tužitelj je 20. veljače 2015. podnio žalbu protiv presude od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, […], EU:T:2014:1035). Presudom od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716), Sud je ukinuo navedenu presudu Općeg suda i poništio Odluku iz 2009., među ostalim, u odnosu na tužitelja.

17. U presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716), Sud je presudio da, kad je odluka donesena na temelju Uredbe br. 1/2003, postupak donošenja te odluke treba biti u skladu s postupovnim pravilima predviđenima tom uredbom i [Uredbom br. 773/2004], čak i ako je taj postupak pokrenut prije njihova stupanja na snagu.

18. Međutim, Sud je utvrdio da se u ovom slučaju ne može smatrati da je saslušanje od 13. lipnja 2002., koje se jedino odnosilo na meritum postupka, bilo u skladu s postupovnim zahtjevima koji se odnose na donošenje odluke na temelju Uredbe br. 1/2003 ako tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje nisu sudjelovala.

19. Sud je zaključio da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je utvrdio da Komisija nije bila dužna prije donošenja Odluke iz 2009. održati novo saslušanje jer su poduzetnici već imali priliku biti usmeno saslušani na saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002.

20. U svojoj presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716), Sud je podsjetio na važnost održavanja saslušanja, na zahtjev stranaka o kojima je riječ, na koje se pozivaju tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje, jer njegovo neodržavanje predstavlja bitnu povredu postupka.

21. Sud je presudio da, s obzirom na to da se to pravo utvrđeno u Uredbi br. 773/2004 nije poštovalo, nije bilo nužno da poduzetnik kojemu je na taj način povrijeđeno pravo dokaže da je ta povreda mogla na njegovu štetu utjecati na tijek postupka i sadržaj odluke [iz 2009.].

22. Sud je također ukinuo druge presude Općeg suda od 9. prosinca 2014., kojima je odlučivao o zakonitosti Odluke iz 2009., kao i tu odluku, u pogledu četiri druga poduzetnika, zbog istih razloga. Nasuprot tomu, Odluka iz 2009. postala je konačna za poduzetnike adresate koji nisu podnijeli žalbu protiv navedenih presuda.

C. Treća odluka Komisije (2019.)

23. Dopisom od 15. prosinca 2017. Komisija je obavijestila tužitelja o svojoj namjeri nastavka upravnog postupka i da u tom okviru održi novo saslušanje stranaka u navedenom postupku u nazočnosti tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje.

24. Dopisom od 1. veljače 2018. tužitelj je podnio očitovanja u kojima je osporavao Komisijinu ovlast za nastavak upravnog postupka te ju je tako pozvao da ne nastavi taj postupak.

25. Komisija je 23. travnja 2018. održala novo saslušanje o meritumu postupka, na kojem su sudjelovali, u nazočnosti tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje i službenika za saslušanja, tužitelj i druga tri poduzetnika adresata Odluke iz 2009.

26. Dopisima od 19. studenoga 2018. te od 17. siječnja i 6. svibnja 2019. Komisija je tužitelju poslala tri zahtjeva za pružanje informacija u pogledu njegovih dioničara i njegove imovinske situacije. Tužitelj je odgovorio na te zahtjeve za pružanje informacija dopisima od 10. prosinca 2018. odnosno od 31. siječnja i 9. svibnja 2019.

27. Tužitelj je 21. lipnja 2019. sudjelovao na sastanku s Komisijinim službama, tijekom kojeg su one navele da su kolegiju povjerenika odlučile predložiti donošenje nove odluke o sankciji, ali da, s obzirom na objektivno produljeni rok, predlažu primjenu izvanredne olakotne okolnosti.

28. Komisija je 4. srpnja 2019. donijela [spornu] odluku, upućenu pet poduzetnika u pogledu kojih je Odluka iz 2009. poništena, odnosno, osim tužitelja, društvima Alfa Acciai SpA, Feralpi Holding SpA (prije Feralpi Siderurgica SpA i Federalpi Siderurgica SRL), Partecipazioni Industriali SpA (prije Riva Acciaio SpA, a zatim Riva Fire SpA, u daljnjem tekstu: Riva) te Valsabbia Investimenti SpA i Ferriera Valsabbia SpA.

29. [Spornom] odlukom Komisija je utvrdila istu povredu poput one koja je bila predmet Odluke iz 2009., smanjivši novčane kazne izrečene poduzetnicima adresatima za 50 % zbog trajanja postupka. Usto, tužitelju je odobreno dodatno smanjenje novčane kazne za 6 % jer nije sudjelovao u dijelu zabranjenog sporazum koji se odnosi na ograničenje ili nadzor proizvodnje ili prodaje tijekom određenog razdoblja. Člankom 2. pobijane odluke Komisija je tako tužitelju izrekla novčanu kaznu u iznosu od 2,237 milijuna eura.

30. Dana 8. srpnja 2019. tužitelju je dostavljena nepotpuna preslika [sporne] odluke, koja je sadržavala samo neparne stranice, o čemu je on obavijestio Komisiju dopisom od 9. srpnja 2019.

31. Potpuna verzija [sporne] odluke dostavljena je tužitelju 18. srpnja 2019.”

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

15 Tužbom koju je tajništvo Općeg suda zaprimilo 30. rujna 2019. žalitelj je primarno zahtijevao poništenje sporne odluke u dijelu u kojem se odnosi na njega, a podredno smanjenje iznosa novčane kazne koja mu je izrečena.

16 U prilog svojem zahtjevu za poništenje sporne odluke žalitelj je u biti istaknuo šest tužbenih razloga, od kojih se prvi temeljio na povredi prava obrane i postupovnih pravila na saslušanju od 23. travnja 2018., drugi na navodno nezakonitom odbijanju Komisije da prije donošenja sporne odluke provjeri usklađenost te odluke s načelom razumnog roka trajanja postupka, treći na povredi načela razumnog roka trajanja postupka, četvrti na povredi obveze obrazlaganja, prekoračenju ovlasti i povredi načela proporcionalnosti, peti na povredi načela *ne bis in idem* i šesti na nezakonitosti sustava zastare predviđenog u članku 25. Uredbe br. 1/2003.

17 Što se tiče, među ostalim, prvog tužbenog razloga, žalitelj je prvim dvama od pet prigovora istaknutih u okviru tog tužbenog razloga istaknuo da je, kao prvo, nepristranost Savjetodavnog odbora utvrđenog Uredbom br. 1/2003 (u daljnjem tekstu: Savjetodavni odbor) dovedena u pitanje jer je na stav predstavnika tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje koji čine taj

odbor mogla utjecati činjenica da su ta tijela znala za stajalište koje su u predmetu donijeli, s jedne strane, Komisija u svojim odlukama iz 2002. i 2009. i, s druge strane, Opći sud u presudi od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035) i, kao drugo, da je na neovisnost Komisije utjecala okolnost da ta institucija, potkrijepljena tom presudom, više nije mogla prihvatiti suprotno mišljenje koje su iznijeli predstavnici tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje koji su zasjedali u Savjetodavnom odboru.

18 Trećim prigovorom iz navedenog tužbenog razloga žalitelj je istaknuo da je Komisija, s jedne strane, povrijedila različita pravila o organizaciji saslušanja i, s druge strane, da je počinila pogrešku propustivši pozvati [Udruženje], društvo Leali SpA i njegovo društvo kćer Acciaierie e Ferriere Leali Luigi SpA (u daljnjem tekstu zajedno: Leali), društvo Lucchini SpA, Riva, Industrie Riunite Odolesi SpA (u daljnjem tekstu: IRO) i Associazione Nazionale Sagomatori Ferro (Nacionalno udruženje proizvođača željeza, u daljnjem tekstu: Ansfer) na saslušanje od 23. travnja 2018. iako su ti subjekti, s obzirom na to da su imali važnu ulogu u spisu, mogli tijelima država članica nadležnima za tržišno natjecanje priopćiti elemente koji bi im omogućili da donesu svoje stajalište uz potpuno poznavanje činjenica. Prema žaliteljevu mišljenju, s obzirom na to da se nije mogao koristiti mišljenjem koje su ta tijela donijela uz potpuno poznavanje činjenica, njegova su prava obrane povrijeđena.

19 Četvrtim prigovorom iz prvog tužbenog razloga žalitelj je istaknuo da je nemoguće ispraviti postupovni nedostatak koji je Sud sankcionirao. Zbog proteka roka, promjene u identitetu sudionika i tržišnoj strukturi bile su, prema njegovu mišljenju, takve da nije bilo moguće održati saslušanje pod istim uvjetima ili barem ekvivalentnim onima koji su prevladavali 2002.

20 Svojim petim prigovorom iz tog tužbenog razloga žalitelj je tvrdio, među ostalim, da mišljenje Savjetodavnog odbora, koje je sadržavalo izjavu koju je potpisalo osam tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje, a prema kojem je saslušanje od 23. travnja 2018. ispravilo postupovnu pogrešku koju je Sud utvrdio u presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716), sadržava nedostatke. Naime, dva od tih osam tijela, uključujući tijelo nadležno za tržišno natjecanje izvjestitelj, nisu sudjelovala na tom saslušanju.

21 U prilog svojem podrednom zahtjevu za djelomično poništenje sporne odluke i povezano smanjenje iznosa novčane kazne koja mu je izrečena žalitelj je istaknuo tri dodatna tužbena razloga, od kojih se sedmi temelji na povredi tereta dokazivanja i načela *in dubio pro reo*, osmi na nezakonitosti povećanja iznosa novčane kazne zbog ponavljanja povrede i deveti na povredi načela jednakog postupanja u pogledu uzimanja u obzir olakotnih okolnosti i nepravodobnosti razloga kojima se opravdava odobrenje smanjenja novčane kazne.

22 Odlukom od 11. veljače 2020. Opći sud odobrio je intervenciju Vijeća Europske unije u potporu Komisijinu zahtjevu.

23 Opći je sud pobijanom presudom u cijelosti odbio tužbu.

24 Što se tiče prvog tužbenog razloga u prvostupanjskom postupku, Opći sud presudio je, kao prvo, da se na temelju žaliteljeve argumentacije ne može utvrditi da nepristranost predstavnika tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje u okviru Savjetodavnog odbora i Komisije nije bila zajamčena u ovom slučaju. Kao drugo, time što na saslušanje od 23. travnja 2018. nije pozvala određene poduzetnike i udruženja, Komisija nije povrijedila ni pravila o organizaciji saslušanja ni žaliteljeva prava obrane. Kao treće, promjene konteksta do kojih je došlo protekom vremena ne utječu na mogućnost Komisije da nastavi postupak nakon poništenja jedne od njezinih odluka

presudom Suda ili Općeg suda, pod uvjetom da je ta institucija provjerila da je nastavak postupka još uvijek prikladan način rješavanja situacije, kao što je to Komisija učinila u ovom slučaju. Kao četvrto, neosnovana je argumentacija kojom se nastoji dokazati da je mišljenje Savjetodavnog odbora sadržavalo pogrešku.

25 Što se tiče trećeg tužbenog razloga u prvostupanjskom postupku, Opći sud je smatrao da ni trajanje upravnih faza postupka koji je vodila Komisija ni ukupno trajanje tog postupka nije predugo i da, u svakom slučaju, čak i pod pretpostavkom da se trajanje postupka može smatrati protivnim načelu razumnog roka, žalitelj nije dokazao nikakvu povredu njegovih prava obrane koja bi proizlazila iz tog trajanja.

26 Što se tiče četvrtog tužbenog razloga u prvostupanjskom postupku, Opći sud presudio je, kao prvo, da je Komisija dostatno objasnila razloge koji su je naveli da donese novu odluku unatoč dvama poništenjima do kojih je došlo u prošlosti, kao drugo, da je novčana kazna izrečena žalitelju u spornoj odluci i dalje imala odvraćajući učinak, s obzirom na to da su novčane kazne izrečene odlukama iz 2002. i 2009. vraćene nakon poništenja tih odluka, kao treće, da prije donošenja sporne odluke žalitelj još nije bio kažnjen za predmetnu povredu, s obzirom na dva donesena poništenja, kao četvrto, da su nastavak postupka i donošenje nove odluke mogli olakšati zadatak trećih osoba koje žele podnijeti tužbu za naknadu štete, osobito s obzirom na činjenicu da se moglo odnositi na druge zemlje osim Italije i da Komisija nije mogla isključiti primjenu nacionalnih prava različitih od Italije i, kao peto, da načelo proporcionalnosti nije bilo povrijeđeno.

27 Što se tiče petog tužbenog razloga u prvostupanjskom postupku, Opći sud presudio je da načelo *ne bis in idem* nije povrijeđeno jer na dan donošenja pobijane presude nije donesena nijedna konačna odluka o meritumu predmeta u pogledu sudjelovanja žalitelja u povredama koje mu se stavljaju na teret.

28 Kad je riječ o šestom tužbenom razlogu iz prvostupanjskog postupka, Opći sud presudio je da prigovor nezakonitosti iz članka 25. Uredbe br. 1/2003 treba odbiti. Međutim, žalitelj nije dokazao da je zakonodavac Unije prilikom usklađivanja ciljeva koje je u tom pogledu trebalo uzeti u obzir prekoračio marginu koju mu treba priznati u tom okviru. Naime, predviđanjem roka zastare za sankcioniranje povreda prava tržišnog natjecanja Unije od pet godina i, ako je taj rok prekinut, od deset godina, uspostavlja se strogo vremensko ograničenje za Komisijino djelovanje. Što se tiče činjenice da, u skladu s člankom 25. stavkom 6. Uredbe br. 1/2003, zastara ne teče tijekom žalbenih postupaka protiv Komisijine odluke, Opći sud je naglasio da je riječ o situacijama u kojima Komisijino nedjelovanje nije posljedica nedostatka pažnje te institucije.

29 Glede osmog tužbenog razloga iz prvostupanjskog postupka, Opći sud je smatrao, kao prvo, da je povećanje novčane kazne izrečene žalitelju zbog ponavljanja povrede bilo dovoljno predvidljivo za njega i da stoga nije povrijedilo njegova prava obrane, kao drugo, da rok koji treba uzeti u obzir prilikom odlučivanja o tome treba li odrediti takvo povećanje nije bio predug i, kao treće, da povećanje od 50 % primijenjeno u ovom slučaju zbog ponavljanja povrede nije bilo pretjerano.

30 Što se tiče devetog tužbenog razloga u prvom stupnju, Opći sud presudio je, kao prvo, da je razlika između stopa smanjenja dodijeljenih žalitelju i drugom poduzetniku zbog nesudjelovanja tih poduzetnika u posebnom dijelu zabranjenog sporazuma na koji se odnosi sporna odluka opravdana i, kao drugo, da Komisija nije nepravodobno dostavila s time povezane informacije.

Zahtjevi stranaka pred Sudom

31 Žalitelj u žalbi od Suda zahtijeva da:

– kao prvo, ukine pobijanu presudu i, posljedično, poništi spornu odluku;

– podredno, ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je njome odbijen njegov podredni zahtjev za djelomično poništenje sporne odluke, djelomično poništi tu odluku i smanji novčanu kaznu koja mu je izrečena;

– naloži Komisiji snošenje troškova obaju postupaka.

32 Komisija od Suda zahtijeva da:

– odbije žalbu i

– žalitelju naloži snošenje troškova.

33 Vijeće od Suda zahtijeva da odbije prigovor nezakonitosti iz članka 25. Uredbe br. 1/2003 i naloži žalitelju snošenje troškova žalbe.

O žalbi

34 U prilog svojoj žalbi žalitelj iznosi osam žalbenih razloga.

Prvi žalbeni razlog

35 Svojim prvim žalbenim razlogom, koji se dijeli na četiri dijela, žalitelj tvrdi da je Opći sud povrijedio prava obrane, propustio ispitati dokaze, očito iskrivio činjenice i dokaze, povrijedio obvezu obrazlaganja svojih presuda te je proveo proizvoljne ocjene.

Treći dio

– *Argumentacija stranaka*

36 Trećim dijelom svojeg prvog žalbenog razloga, koji valja najprije ispitati, žalitelj u biti tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točkama 158. do 162. pobijane presude smatrao da je, unatoč promjenama u identitetu sudionika i tržišnoj strukturi, Komisija mogla otkloniti postupovni nedostatak koji je Sud sankcionirao u presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716) organiziranjem saslušanja od 23. travnja 2018. On osporava razloge iznesene u točkama 159. i 160. pobijane presude, u kojima je Opći sud smatrao da se zbog proteka vremena nije moglo organizirati nikakvo saslušanje u uvjetima ekvivalentnim onima koji su prevladavali tijekom 2002. Žalitelj smatra da nezakonitost utvrđena presudom od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716) nije neotklonjiva zbog promjena do kojih je došlo tijekom vremena, nego zbog protupravnog sudjelovanja te institucije u počinjenju te nezakonitosti.

37 Komisija tvrdi da je ta argumentacija nova i, slijedom toga, nedopuštena. U svakom slučaju, ta je argumentacija neosnovana.

– *Ocjena Suda*

38 U skladu s člankom 170. stavkom 1. drugom rečenicom Poslovnika Suda, žalbom se ne može izmijeniti predmet spora koji se vodio pred Općim sudom. Stoga bi, prema ustaljenoj sudskoj praksi, dopustiti stranci da prvi put iznese pred Sudom razloge i argumente na koje se nije pozvala pred Općim sudom značilo omogućiti joj da pred Sudom – čija je nadležnost u vezi sa žalbama ograničena – vodi širi postupak od onoga koji se vodio pred Općim sudom. Nadležnost Suda u okviru žalbe ograničena je stoga na ispitivanje ocjene Općeg suda tužbenih razloga i argumenata o kojima se pred njim raspravljalo (presuda od 29. veljače 2024., Euranimi/Komisija, C-95/23 P, EU:C:2024:177, t. 53. i navedena sudska praksa).

39 U točki 158. pobijane presude Opći sud je istaknuo da se žaliteljev prigovor, prema kojem je nemoguće otkloniti procesni nedostatak koji je sankcionirao Sud, temeljio na utvrđenju prema kojem su, zbog proteka vremena, promjene u identitetu sudionika i tržišnoj strukturi bile takve da nije bilo moguće održati saslušanje pod istim uvjetima ili barem ekvivalentnim onima koji su prevladavali tijekom 2002.

40 Žalitelj u svojoj žalbi nije osporio taj opis prigovora iz prvostupanjskog postupka. Međutim, valja utvrditi da iz navedenog opisa ne proizlazi to da je žalitelj pred Općim sudom istaknuo da su pogreške koje je počinila Komisija dovele do neotklonjivosti povrede postupka koju je Sud utvrdio u presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716).

41 Točno je da žalitelj u svojem odgovoru na repliku navodi kako je u točkama 62., 82., 97., 127., 133., 136., 167., 182. i 205. svoje tužbe u prvostupanjskom postupku istaknuo da kombinirani učinak Komisijinih pogrešaka i neuobičajeno dugog trajanja postupka onemogućuje otklanjanje povrede postupka koju je utvrdio Sud. Međutim, ni iz jedne od tih točaka ne proizlazi da je žalitelj pred Općim sudom tvrdio da povreda postupka koju je Sud utvrdio u presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716) nije bila neotklonjiva zbog promjena do kojih je došlo tijekom vremena, nego zbog protupravnog sudjelovanja Komisije u počinjenju te nezakonitosti.

42 Iz toga slijedi da argumentaciju u okviru trećeg dijela prvog žalbenog razloga, s obzirom na to da je istaknuta prvi put pred Sudom, treba odbaciti kao nedopuštenu.

Prvi dio

– *Argumentacija stranaka*

43 Prvim dijelom svojeg prvog žalbenog razloga žalitelj u biti tvrdi da je Opći sud u točkama 64. do 78. pobijane presude pogrešno presudio da su na saslušanju od 23. travnja 2018. i prilikom donošenja mišljenja Savjetodavnog odbora i Komisija i predstavnici tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje ispunili zahtjev nepristranosti.

44 Kao prvo, prema žaliteljevu mišljenju, ta tijela nisu mogla zauzeti stajališta različita od onih koja su se već nalazila u Odluci iz 2009. i koja je Opći sud potvrdio u presudi od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035) kao i u sedam drugih presuda donesenih tijekom 2014. o tužbama koje su protiv te odluke podnijeli drugi adresati Odluke iz 2009. (u daljnjem tekstu zajedno nazvane: presude iz 2014.), od kojih su neke postale pravomoćne.

45 Kao drugo, ocjena Općeg suda prema kojoj je zahtjev nepristranosti poštovan u pogledu tijela Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (AGCM) (Tijelo nadležno za tržišno natjecanje i tržište, Italija) pogrešna je te se temelji na očitom iskrivljavanju, pa čak i jednostavnom izostavljanju ocjene činjenica i dokaza.

46 Opći je sud uzeo u obzir činjenicu da je AGCM znao za Odluku iz 2009. i presudu od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035). Međutim, Opći sud nije uzeo u obzir da se to tijelo, kao što to dokazuje nekoliko dokumenata podnesenih Općem sudu, oslonilo na tu odluku i na tu presudu kada je 2017. sankcioniralo zabranjeni sporazum koji se odnosio na iste poduzetnike i istu vrstu ponašanja kao što su ona na koja se odnosi navedena odluka (u daljnjem tekstu: odluka AGCM-a iz 2017.). Žalitelj ističe da su dvije osobe koje su predstavljale AGCM na saslušanju od 23. travnja 2018. imale odlučujuću ulogu u postupku donošenja AGCM-ove odluke iz 2017.

47 S obzirom na te elemente, dvije premise na koje se Opći sud oslonio u točki 75. pobijane presude pogrešne su. S jedne strane, činjenica da se zabranjeni sporazum na koji se odnosi AGCM-ova odluka iz 2017. razlikovao od onog na koji se odnosi sporna odluka nije relevantna. S druge strane, pretpostavka prema kojoj AGCM-ova odluka iz 2017. nije mogla utjecati na to tijelo jer je tu odluku poništio talijanski sud također je pogrešna. Naime, do tog je poništenja došlo nakon saslušanja od 23. travnja 2018. jer ono proizlazi iz presude Tribunalea amministrativo regionale per il Lazio (Regionalni upravni sud za Lacij, Italija) od 12. lipnja 2018. U tim okolnostima žalitelj smatra da je AGCM tijekom tog saslušanja imao interes potvrditi Komisijine prigovore. Usto, kada je AGCM 27. lipnja i 1. srpnja 2019. donio svoje mišljenje u okviru Savjetodavnog odbora, još uvijek je bila u tijeku žalba koju je podnio protiv te presude.

48 Kao treće, nakon presuda iz 2014. Komisija nije imala razloga dopustiti da na nju utječe moguće suprotno mišljenje Savjetodavnog odbora.

49 Osim toga, žalitelj tvrdi da je Opći sud propustio odlučiti o njegovoj argumentaciji koja se temelji na povredi pretpostavke nedužnosti iz točaka 123. do 127. tužbe u prvostupanjskom postupku. Opći je sud u presudi od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035), utvrdio da je žalitelj sudjelovao u zabranjenom sporazumu na koji se odnosi sporna odluka, što predstavnici tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje nisu mogli ignorirati, ni na saslušanju od 23. travnja 2018. ni tijekom njihovih naknadnih intervencija u okviru Savjetodavnog odbora.

50 Komisija tvrdi da je ta argumentacija nedopuštena jer je djelomično previše neprecizna i djelomično nova. U svakom slučaju, neosnovana je.

– *Ocjena Suda*

51 Što se tiče dopuštenosti drugog dijela prvog žalbenog razloga, valja podsjetiti, s jedne strane, na to da iz članka 256. stavka 1. drugog podstavka UFEU-a i članka 58. prvog stavka Statuta Suda Europske unije te članka 168. stavka 1. točke (d) i članka 169. stavka 2. Poslovnika proizlazi da se

u žalbi moraju precizno navesti pobijani dijelovi presude čije se ukidanje traži te pravni argumenti koji posebno podupiru taj zahtjev, inače će žalba ili dotični žalbeni razlog biti nedopušteni (presuda od 11. siječnja 2024., Foz/Vijeće, C-524/22 P, EU:C:2024:23, t. 26. i navedena sudska praksa).

52 Stoga elementi žalbe koji ne sadržavaju nikakvu argumentaciju kojom se konkretno identificira pogreška koja se tiče prava koju sadržava pobijana presuda ne ispunjavaju taj zahtjev i treba ih odbaciti kao nedopuštene (presuda od 22. lipnja 2023., YG/Komisija, C-818/21 P, EU:C:2023:511, t. 105. i navedena sudska praksa).

53 S druge strane, žalitelj je ovlašten podnijeti žalbu u kojoj će pred Sudom istaknuti žalbene razloge i argumente koji proizlaze iz same pobijane presude i kojima je cilj osporiti njezinu pravnu osnovanost (presuda od 6. srpnja 2023., EIB i Komisija/ClientEarth, C-212/21 P i C-223/21 P, EU:C:2023:546, t. 96. i navedena sudska praksa).

54 U ovom slučaju, iako žalitelj u naslovu prvog žalbenog razloga, a glede saslušanja od 23. travnja 2018. i mišljenja Savjetodavnog odbora, navodi povredu članka 266. UFEU-a i članka 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja), on ne objašnjava razloge zbog kojih bi te odredbe mogle potkrijepiti prigovor koji se temelji na nedostatku nepristranosti članova Savjetodavnog odbora i Komisije, suprotno sudskoj praksi navedenoj u točki 51. ove presude. Iz toga slijedi da taj dio treba odbaciti kao nedopušten u dijelu u kojem se odnosi na povredu navedenih odredbi.

55 Nasuprot tomu, prigovor koji se temelji na povredi načela pretpostavke nedužnosti, utvrđen u članku 48. stavku 1. Povelje i članku 6. stavku 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljnjem tekstu: EKLJP), dovoljno je jasno izložen kako bi se shvatilo kako žalitelj tvrdi da je Opći sud propustio odlučiti o dijelu njegove tužbe u prvostupanjskom postupku. Stoga je taj prigovor dopušten.

56 Osim toga, žalitelj je pred Općim sudom tvrdio da se, s obzirom na AGCM-ovu odluku iz 2017., zastupnici AGCM-a koji su sudjelovali na saslušanju od 23. travnja 2018. i u radu Savjetodavnog odbora u pogledu donošenja sporne odluke ne mogu smatrati objektivnima i nepristranima. Međutim, iz točke 75. pobijane presude proizlazi da je Opći sud odbio taj navod uz obrazloženje da je AGCM-ova odluka iz 2017. naknadno ukinuta presudom Tribunalea amministrativo regionale per il Lazio (Regionalni upravni sud za Lacij) od 12. lipnja 2018. Stoga, u skladu sa sudskom praksom iz točke 53. ove presude, žalitelju je u okviru njegove žalbe dopušteno osporavati tu ocjenu ističući da je datum te presude bio relevantan.

57 Što se tiče merituma, valja istaknuti da je Opći sud najprije u točkama 64. do 66. pobijane presude podsjetio na to da je presuda od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035), s obzirom na to da je ukinuta, nestala iz pravnog poretka Unije. Nadalje, u točkama 71. i 72. pobijane presude presudio je da „mogućnost saznanja o prethodno usvojenom rješenju koje je, ovisno o slučaju, potvrđeno u presudi Općeg suda koju je Sud naknadno ukinuo u žalbenom postupku svojstvena je obvezi prihvaćanja posljedica poništenja”. Prema mišljenju Općeg suda, smatrati da to saznanje može „samo po sebi biti prepreka nastavku postupka” bilo bi nespojivo s člankom 266. UFEU-a, koji u slučaju poništenja na temelju članka 263. UFEU-a obvezuje institucije, tijela, urede ili agencije Unije da poduzmu potrebne mjere kako bi postupile u skladu s presudama donesenima u odnosu na njih a da ih pritom ne izuzima od zadaće osiguravanja, u područjima u njihovoj nadležnosti, primjene prava Unije. Naposljetku, Opći sud

je u točki 73. te presude smatrao da bi u takvim okolnostima nastavak postupka bio zabranjen samo ako bi žalitelj konkretnim indicijama mogao dokazati da se na nepristranost predstavnika tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje i Komisije „stvarno negativno utjecalo”.

58 Ta ocjena ne sadržava nikakvu pogrešku koja se tiče prava.

59 U tom pogledu valja podsjetiti na to da pravo na dobru upravu, utvrđeno u članku 41. Povelje, predviđa da svatko ima pravo, među ostalim, na to da institucije Unije njegove predmete obrađuju nepristrano. Taj zahtjev nepristranosti obuhvaća, s jedne strane, subjektivnu nepristranost, u smislu da nijedan član institucije u pitanju koji je zadužen za predmet ne smije pokazati pristranosti ili osobne predrasude te, s druge strane, objektivnu nepristranost, u smislu da ta institucija mora pružiti dovoljno jamstva da isključi svaku legitimnu sumnju u tom pogledu (presuda od 1. veljače 2024., Scania i dr./Komisija, C-251/22 P, EU:C:2024:103, t. 70. i navedena sudska praksa).

60 U ovom slučaju, osim u slučaju AGCM-a, žaliteljeva argumentacija odnosi se samo na objektivnu nepristranost predstavnika tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje i Komisije.

61 Međutim, čak i pod pretpostavkom da se zahtjev nepristranosti, kako proizlazi iz članka 41. Povelje, primjenjuje i u pogledu predstavnika tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje, kada sudjeluju u saslušanju i kada pridonose mišljenju koje izdaje Savjetodavni odbor o nacrtu Komisijine odluke u području tržišnog natjecanja, puko znanje tih predstavnika o prethodnoj odluci Komisije, potvrđenoj u presudi Općeg suda, a koju je Sud potom poništio, ne može samo po sebi i u nedostatku bilo kojeg drugog objektivnog elementa pobuditi legitimnu sumnju trećih osoba u pogledu postojanja eventualnih predrasuda navedenih predstavnika. Naime, članovi Savjetodavnog odbora, kada sudjeluju na saslušanju i u izradi mišljenja tog odbora o nacrtu odluke Komisije u području tržišnog natjecanja, nisu dužni uzeti u obzir takvu raniju odluku. Puko poznavanje takve odluke ne može dakle samo po sebi pobuditi legitimnu sumnju u postojanje eventualne predrasude članova navedenog odbora.

62 *A fortiori*, isto vrijedi i za Komisiju. Naime, žaliteljeva argumentacija, ako bi bila prihvaćena, imala bi za posljedicu zabranu toj instituciji da nastavi postupak nakon što Opći sud ili Sud poništi odluku, makar i samo u situaciji poput one o kojoj je riječ u ovom slučaju, i to čak i u nedostatku konkretnih indicija koje mogu pobuditi legitimnu sumnju u njegovu nepristranost. Kao što je to Opći sud pravilno istaknuo, takva zabrana ne bi bila u skladu s člankom 266. UFEU-a koji u slučaju poništenja akta nalaže institucijama, tijelima, uredima ili agencijama Unije od kojih taj akt potječe da poduzmu potrebne mjere kako bi postupili u skladu s presudama donesenima u odnosu na njih, ne isključujući mogućnost donošenja novog akta bez nedostataka koje je utvrdio sud Unije. Osim toga, takvo rješenje spriječilo bi Komisiju da izvrši svoju zadaću osiguranja primjene prava tržišnog natjecanja Unije u područjima koja su u njezinoj nadležnosti.

63 Što se tiče navodne pristranosti AGCM-a, žalitelj tvrdi da se to tijelo oslonilo na odluku iz 2009. i presude iz 2014. kada je donijelo AGCM-ovu odluku iz 2017.

64 Međutim, iz dokaza na koje se u tom pogledu poziva žalitelj proizlazi da odluka iz 2009. i presude iz 2014., iako su navedene u AGCM-ovoj odluci iz 2017., nisu jedan od temelja te odluke. Osim toga, žaliteljevi navodi o nedostatku objektivnosti ili nepristranosti AGCM-a nisu jasno izneseni u njegovoj tužbi u prvostupanjskom postupku. U tim okolnostima Opći sud nije iskrivio činjenice i dokaze niti je propustio odlučiti o žaliteljevoj argumentaciji.

65 Što se tiče prigovora prema kojem je Opći sud propustio odlučiti o argumentaciji koja se temelji na povredi načela pretpostavke nedužnosti, valja istaknuti da je žalitelj u prvostupanjskom postupku istaknuo da, s obzirom na to da je Opći sud u presudi od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035), već utvrdio njegovo sudjelovanje u zabranjenom sporazumu, predstavnici tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje nisu prilikom saslušanja od 23. travnja 2018. i kasnijeg rada Savjetodavnog odbora mogli pretpostaviti njegovu nedužnost. Taj se prigovor stoga podudara s argumentacijom kojom je žalitelj općenitije tvrdio da ta tijela nisu bila nepristrana. Međutim, budući da je Opći sud odbio tu argumentaciju u cijelosti, on nije bio dužan posebno odlučiti o navedenom prigovoru. U tom pogledu valja napomenuti da žalitelj nije istaknuo nijedan argument kojim bi posebno dopunio svoj prigovor koji se odnosi na poštovanje pretpostavke nedužnosti.

66 Iz toga slijedi da prvi dio prvog žalbenog razloga treba odbaciti kao djelomično nedopušten i odbiti kao djelomično neosnovan.

Drugi dio

– *Argumentacija stranaka*

67 Drugim dijelom prvog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogreške koje se tiču prava time što je u točkama 79. do 157. pobijane presude odbio njegovu argumentaciju koja se temelji na nepotpunosti saslušanja od 23. travnja 2018., s obzirom na to da Komisija nije pozvala društva Riva, Leali, IRO i Lucchini, Udruženje i Ansfer. Konkretno, Opći sud pogrešno je odgovorio na pitanje je li Komisija na bilo koji način, osim povredom pravila koje joj se nametalo, ograničila žaliteljeva prava obrane u vezi s tim saslušanjem.

68 Kao prvo, kad je riječ o društvu Riva, žalitelj tvrdi da je taj poduzetnik adresat sporne odluke bio prisiljen odustati od sudjelovanja na saslušanju od 23. travnja 2018. Naime, zbog vremena koje je proteklo od nastanka činjenica o kojima je riječ, nijedan od zaposlenika društva Riva nije mogao iznijeti elemente korisne za Komisijine prigovore. Žalitelj ističe da nije izostanak društva Riva sa saslušanja od 23. travnja 2018. uzrok povrede njegovih prava obrane, nego neuobičajeno dugo trajanje postupka. Slijedom toga, to predugo trajanje spriječilo je Savjetodavni odbor da sasluša društvo Riva i da stekne cjelovit uvid u kontekst i sredstva obrane u vezi sa zabranjenim sporazumom koji je Komisija namjeravala sankcionirati.

69 Kao drugo, što se tiče situacije poduzetnika i udruženja koji su, prema žaliteljevu mišljenju, trebali biti pozvani na saslušanje od 23. travnja 2018. u svojstvu zainteresiranih trećih osoba, u skladu s člankom 27. stavkom 3. drugom rečenicom Uredbe br. 1/2003 i člankom 13. stavcima 1. i 2. Uredbe br. 773/2004, žalitelj tvrdi, s jedne strane, da je Opći sud u točki 102. pobijane presude odbio njegovu argumentaciju o povredi prava obrane koja proizlazi iz izostanka društava Leali i IRO te Udruženja, oslanjajući se na razmatranja koja nisu relevantna.

70 S druge strane, žalitelj tvrdi da je Opći sud pogrešno smatrao kako je Komisija valjano ocijenila da društvo Lucchini i Ansfer nemaju svojstvo zainteresirane treće osobe.

71 Ocjena Općeg suda koja se odnosi na društvo Lucchini proizvoljna je, stroga i formalistička. Naime, ona ne omogućuje razumijevanje zašto se zahtjev društva Lucchini da mu se odobri sudjelovanje na saslušanju od 23. travnja 2018. kao stranka u postupku ne može tumačiti na način da je taj poduzetnik želio biti pozvan kao treća zainteresirana osoba.

72 Što se tiče Ansferova svojstva zainteresirane treće osobe, žalitelj tvrdi da je Opći sud odlučio proturječno, iskrivio te proizvoljno ocijenio činjenice. U tom pogledu ističe tri prigovora.

73 Kao prvo, razlozi navedeni u točkama 126. do 128. pobijane presude proturječni su. Naime, nakon što je utvrdio kako je legitimno da subjekt kojemu je u ranijoj fazi postupka priznat status zainteresirane treće osobe zadrži taj status tijekom cijelog postupka, Opći je sud ispitao je li u ovom slučaju Ansfer mogao zadržati taj status.

74 Kao drugo, time što je u točki 129. pobijane presude smatrao da „interes koji je Ansfer izrazio za sudjelovanje u postupku nije bio zadržan tijekom cijelog tog postupka", Opći sud iskrivio je uvodnu izjavu 110. sporne odluke kojom je Komisija Ansferu dodijelila svojstvo zainteresirane treće osobe. Osim toga, Opći sud je u točki 124. te presude ograničio doseg prigovora iz prvostupanjskog postupka na postupovni položaj Ansfera tijekom 2002.

75 Opći sud također je povrijedio članak 13. stavke 1. i 2. Uredbe br. 773/2004, na temelju kojeg je Komisija dužna obavijestiti zainteresirane treće strane o prirodi i predmetu postupka te ih, ako to zahtijevaju u svojim pisanim očitovanjima, pozvati da iznesu svoje razloge na saslušanju stranaka kojima je uputila obavijest o utvrđenim činjenicama. Međutim, nesporno je da Komisija nije obavijestila Ansfer o nastavku upravnog postupka u prosincu 2017. niti ga je pozvala da sudjeluje na saslušanju od 23. travnja 2018.

76 Osim toga, Opći sud povrijedio je članak 5. stavke 1. i 2. te članak 6. stavak 2. Odluke 2011/695/EU predsjednika Europske komisije od 13. listopada 2011. o funkciji i opisu posla službenika za usmene rasprave u određenim postupcima tržišnog natjecanja (SL 2011., L 275, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 295.).

77 Kao treće, čak i pod pretpostavkom da je Opći sud osnovano smatrao da je bilo potrebno ocijeniti je li Ansfer mogao zadržati svoj status zainteresirane treće osobe, rasuđivanje iz točaka 132. do 135. pobijane presude, na temelju kojeg je Opći sud zaključio da to nije slučaj i koje se osobito oslanjalo na određene posebne činjenice, nije ni logično ni odlučujuće.

78 Naime, kao prvo, prema žaliteljevu mišljenju, Ansfer nije sudjelovao na saslušanju od 30. rujna 2002. jer se ono nije ticalo merituma predmeta, nego samo pitanja pravnih posljedica prestanka važenja UEZUČ-a. Činjenica da to udruženje nije govorilo tijekom saslušanja od 13. lipnja 2002. nije relevantna jer sudionici nisu imali obvezu u tom smislu. Nadalje, činjenica da su pisana očitovanja Ansfera uložena u spis i potom preuzeta u nacrtu sporne odluke uopće nije odlučujuća s obzirom na to da, kao drugo, čak nije ni potrebno pozvati stranke na novo saslušanje. Naposljetku, ocjena iz točke 133. pobijane presude, prema kojoj je u interesu dobre uprave „izbjegavanje povećanja broja intervenijenata" nije razumljiva, s obzirom na to da su subjekti prisutni na saslušanju od 23. travnja 2018. bili malobrojni.

79 U svakom slučaju, prethodna razmatranja jasno pokazuju proizvoljnost Komisijine ocjene, kako ju je potvrdio Opći sud.

80 Kao treće, što se tiče situacije ostalih trećih osoba na koje se odnose članak 27. stavak 3. prva rečenica Uredbe br. 1/2003 i članak 13. stavak 3. Uredbe br. 773/2004, odnosno osoba koje nisu adresati obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku ni treće zainteresirane osobe kao što su društva Leali i IRO te Udruženje, žalitelj tvrdi da je Opći sud povrijedio te odredbe.

81 Isto vrijedi i za društvo Lucchini. Naime, budući da su određeni adresati odluka iz 2002. i 2009. u međuvremenu nestali nakon stečaja, drugi su ostali izvan postupka donošenja sporne odluke jer nisu pobijali odluku iz 2002. ili presude iz 2014. U tim okolnostima, Komisija je bila dužna prihvatiti zahtjev društva Lucchini za sudjelovanje na saslušanju od 23. travnja 2018. Komisijino odbijanje povrijedilo je prava na obranu poduzetnika obuhvaćenih istragom, kojima je uskraćena mogućnost da se u svoju korist koriste svjedočenjem društva Lucchini. Osim toga, izostanak tog poduzetnika povrijedio je ovlasti članova Savjetodavnog odbora koji predstavljaju tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje. Komisija je tako proizvoljno izvršila svoju diskrecijsku ovlast u pogledu društva Lucchini, što je Opći sud propustio utvrditi.

82 Iz sličnih razloga žalitelj tvrdi da je Komisija bila dužna pozvati Ansfer da sudjeluje na saslušanju od 23. travnja 2018. kao još jedna treća osoba, s obzirom na to da je Komisija proizvoljno izvršila svoju diskrecijsku ovlast i u pogledu tog udruženja.

83 Komisija tvrdi da je žaliteljeva argumentacija u više pogleda nedopuštena. Kao prvo, ta se argumentacija u biti odnosi na to da se od Suda ishodi nova ocjena činjenica i dokaza podnesenih u prvostupnjanjskom postupku. Kao drugo, ona se ne temelji ni na jednom posebnom prigovoru, nego se ograničava na izražavanje sumnji. Kao treće, ona je preopćenita i ne odnosi se konkretno ni na kakvu pogrešku koja se tiče prava. Kao četvrto, prigovori koji se temelje na navodnom Komisijinom proizvoljnom izvršavanju diskrecijske ovlasti novi su. U svakom slučaju, žaliteljeva argumentacija je neosnovana.

– *Ocjena Suda*

84 Uvodno valja istaknuti da žalitelj naglašava da, neovisno o tome jesu li predmetni poduzetnici i udruženja imali pravo sudjelovati na saslušanju prije donošenja sporne odluke, održavanje saslušanja od 23. travnja 2018., u prisutnosti tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje, nije omogućilo tim tijelima da raspolažu potpunim uvidom u kontekst i sredstva obrane u vezi sa zabranjenim sporazumom koji je Komisija namjeravala sankcionirati, čime su povrijeđena žaliteljeva prava obrane. Iz njegove argumentacije proizlazi međutim da žalitelj također želi istaknuti da je Komisija, time što nije pozvala određene poduzetnike ili udruženja da sudjeluju na tom saslušanju, povrijedila postupovna pravila koja se odnose na saslušanja.

85 Što se tiče, kao prvo, situacije društva Riva, žalitelj ne osporava utvrđenje Općeg suda iz točke 93. pobijane presude prema kojem taj poduzetnik nije zatražio sudjelovanje na saslušanju od 23. travnja 2018. Žalitelj, protivno zahtjevima koji proizlaze iz sudske prakse navedene u točki 52. ove presude, ne iznosi nikakvu argumentaciju kojom se konkretno identificira pogreška koja se tiče prava koju navodno sadržava pobijana presuda. Drugi dio prvog žalbenog razloga stoga treba odbaciti kao nedopušten u dijelu u kojem se odnosi na situaciju društva Riva.

86 Što se tiče, kao drugo, situacije poduzetnika i udruženja koji bi se eventualno mogli smatrati trećim zainteresiranim osobama, valja istaknuti, kao prvo, da, iako žalitelj osporava relevantnost razloga iznesenog u točki 102. pobijane presude, prema kojem Komisija, time što nije pozvala društva Leali i IRO te Udruženje da sudjeluju na saslušanju od 23. travnja 2018. kao zainteresirane treće osobe, nije povrijedila žaliteljeva prava obrane, on se u tom pogledu ne poziva ni na kakvu pogrešku koja se tiče prava.

87 Kao drugo, kad je riječ o društvu Lucchini, Opći sud je u točki 103. pobijane presude istaknuo da je taj poduzetnik nakon nastavka postupka 15. prosinca 2017. od Komisije zatražio odobrenje za sudjelovanje na saslušanju od 23. travnja 2018., ne u svojstvu zainteresirane treće osobe, nego kao

stranka u tom postupku, na istoj osnovi kao i žalitelj. Općі sud je utvrdio, s jedne strane, da Komisija nije pogriješila kada je odbila zahtjev društva Lucchini i, s druge strane, da potonje nakon toga nije tvrdilo da ga se moglo pozvati na saslušanje u svojstvu zainteresirane treće osobe. Općі sud je u točki 104. te presude iz tih utvrđenja zaključio da Komisija, propuštajući pozvati društvo Lucchini da sudjeluje na saslušanju od 23. travnja 2018., nije povrijedila postupovno pravilo koje bi moglo utjecati na žaliteljevo ostvarivanje njegovih prava obrane.

88 U tom pogledu, žalitelj ne pojašnjava pravne argumente na temelju kojih kritizira te točke pobijane presude, nego od Suda samo traži da preispita argumente koje je već iznio Općem sudu i da ponovno ocijeni činjenice bez pozivanja na iskrivljavanje.

89 U skladu s člankom 256. stavkom 1. UFEU-a i s člankom 58. prvim stavkom Statuta Suda, žalba je ograničena na pitanja prava. Općі je sud jedini nadležan utvrđivati i ocjenjivati relevantne činjenice te ocjenjivati dokaze. Ocjenjivanje tih činjenica i dokaza dakle nije, osim u slučaju njihova iskrivljavanja, pitanje prava koje je kao takvo podložno nadzoru Suda u okviru žalbe (presuda od 29. veljače 2024., Euranimi/Komisija, C-95/23 P, neobjavljena, EU:C:2024:177, t. 84. i navedena sudska praksa).

90 Osim toga, žaliteljeva argumentacija prema kojoj je zahtjev društva Lucchini za sudjelovanje na saslušanju od 23. travnja 2018. kao stranka u postupku trebalo tumačiti na način da se također podredno odnosio na sudjelovanje na tom saslušanju kao zainteresirana treća osoba prvi je put istaknuta u okviru ove žalbe.

91 Žaliteljevu argumentaciju koja se temelji na tome da je društvo Lucchini trebalo biti pozvano na saslušanje od 23. travnja 2018. kao zainteresirana treća osoba treba stoga, s obzirom na sudsku praksu navedenu u točkama 38. i 89. ove presude, odbaciti kao nedopuštenu.

92 Kao treće, što se tiče Ansfera, valja podsjetiti na to da je Općі sud u točki 130. pobijane presude naveo određene činjenice koje žalitelj nije osporio, to jest, među ostalim, to da je 2002. Ansfer, nakon što je saznao za pokretanje postupka koji je vodila Komisija, zatražio dopuštenje za sudjelovanje na saslušanju od 13. lipnja 2002. kao zainteresirana treća osoba; to da je Komisija prihvatila taj zahtjev; to da se Ansfer pojavio na navedenom saslušanju na kojem je podnio pisana očitovanja, a da njegov zastupnik na njemu nije govorio, te to da je na temelju toga Ansfer bio pozvan sudjelovati na saslušanju od 30. rujna 2002. o posljedicama prestanka važenja UEZUČ-a, ali nije odgovorio na taj poziv i nije se pojavio na tom saslušanju.

93 Upravo je na temelju tih činjenica Općі sud u točki 135. pobijane presude presudio da je Komisija mogla smatrati da je Ansfer odustao od sudjelovanja u postupku ili, u najmanju ruku, da ne želi dodatno razraditi svoje argumente na saslušanju od 23. travnja 2018.

94 Nijedan od triju prigovora koje je žalitelj istaknuo protiv te ocjene, kako su navedeni u točkama 73. do 79. ove presude, ne može se prihvatiti.

95 Suprotno onomu što žalitelj tvrdi svojim prvim prigovorom, rasuđivanje Općeg suda izneseno u točkama 126. do 128. pobijane presude ne upućuje ni na kakvu proturječnost. Naime, nakon što je u točkama 126. i 127. te presude potvrdio načelo prema kojem subjekt kojem je priznat status zainteresirane treće osobe zadržava taj status tijekom cijelog postupka, čak i ako je on bio prekinut sudskim postupcima u kojima su donesene poništavajuće presude, Općі sud je u točki 128. navedene presude naglasio da valja utvrditi je li, s obzirom na činjenice u ovom slučaju, bilo drugačije u Ansferovu slučaju.

96 Što se tiče drugog žaliteljeva prigovora, točno je da utvrđenje iz točke 129. pobijane presude, sažeto izneseno u točki 74. ove presude, prema kojem je žalitelj priznao da Ansfer nije zadržao svoj interes za sudjelovanje u postupku tijekom cijelog trajanja tog postupka, ne odražava žaliteljevu argumentaciju u prvostupanjskom postupku. Naime, potonji je tvrdio da je Ansfer zadržao taj status i da ga je stoga trebalo pozvati da sudjeluje na saslušanju od 23. travnja 2018.

97 Međutim, iz konteksta tog utvrđenja proizlazi da Opći sud nije iskrivio bit žaliteljeve argumentacije. Naime, u točkama 123. i 125. pobijane presude Opći je sud podsjetio na to da je žalitelj istaknuo da je Ansfer stekao status zainteresirane treće strane i da ga nije izgubio tijekom postupka.

98 U točki 129. pobijane presude formulacija „a da žalitelj to ne osporava” može se shvatiti kao da se odnosi na činjenice navedene u točki 130. te presude i sažete u točki 92. ove presude. Međutim, žalitelj zapravo nije osporio te činjenice. Pogreška koju navodi žalitelj stoga proizlazi iz pogrešnog tumačenja pobijane presude i ne može dovesti do ukidanja izreke te presude.

99 Osim toga, žalitelj tvrdi da je Opći sud u točki 129. pobijane presude iskrivio uvodnu izjavu 110. sporne odluke. Međutim, taj argument proizlazi iz pogrešnog tumačenja te uvodne izjave. Naime, u navedenoj se uvodnoj izjavi samo utvrđuje da je službenik za usmene rasprave u određenom trenutku smatrao da je Ansfer zainteresirana treća osoba, ali se nije izjasnio o tome zadržava li to udruženje nakon nastavka postupka taj status, među ostalim s obzirom na saslušanje od 23. travnja 2018.

100 Osim toga, žalitelj tvrdi da je Opći sud u točki 124. pobijane presude iskrivio njegovu argumentaciju u prvostupanjskom postupku time što je njezin doseg ograničio samo na procesnu situaciju koja je postojala tijekom 2002. Međutim, u točki 125. te presude Opći je sud pojasnio da je žalitelj istaknuo kako je status zainteresirane treće osobe koji je priznat Ansferu trebao navesti Komisiju na to da pozove to udruženje na saslušanje od 23. travnja 2018. Žaliteljev argument stoga se temelji na pogrešnom tumačenju pobijane presude.

101 U tom se kontekstu žaliteljeva argumentacija ne može shvatiti na način da se njome također žele osporiti razlozi na temelju kojih je Opći sud smatrao da je Komisija mogla ne obavijestiti Ansfer o nastavku upravnog postupka u prosincu 2017. Naime, ti razlozi, koji se nalaze u točkama 108. do 122. pobijane presude, nisu osporeni žalbom, s obzirom na to da žalitelj samo tvrdi da navedeni razlozi nisu relevantni.

102 Također valja istaknuti da se žalitelj ograničio na tvrdnju da je Opći sud povrijedio odredbe članka 5. stavaka 1. i 2. te članka 6. stavka 2. Odluke 2011/695 o službeniku za usmene rasprave a da pritom nije precizno naveo dijelove pobijane presude koje tako namjerava osporavati kao ni pravne argumente koji posebno podupiru to osporavanje, protivno odredbama iz točke 51. ove presude.

103 Suprotno onomu što tvrdi žalitelj, ocjena Općeg suda iz točke 133. pobijane presude, prema kojoj je bilo u interesu dobre uprave da se izbjegne povećanje broja intervenijenata, nije besmislena. Naime, iz točke 134. te presude proizlazi da je Opći sud s obzirom na tu ocjenu istaknuo da je Ansfer bio pozvan sudjelovati na saslušanjima tijekom 2002. kao zainteresirana treća osoba. Nasuprot tomu, iz pobijane presude ne proizlazi da se Opći sud oslonio na tu ocjenu kako bi presudio da Komisija nije počinila pogrešku time što je smatrala da je Ansfer naknadno izgubio taj status.

104 Što se tiče trećeg prigovora, Opći sud nije počinio nikakvu pogrešku koja se tiče prava time što je smatrao da subjekt koji je priznat kao zainteresirana treća osoba može nakon toga izgubiti taj status, osobito s obzirom na svoje ponašanje.

105 Žalitelj, pod krinkom pozivanja na pogrešku koja se tiče prava, zapravo zahtijeva od Suda da ponovno ocijeni činjenice navedene u točki 92. ove presude a da pritom ne tvrdi da su iskrivljene. U skladu s odredbama navedenima u točki 89. ove presude, taj treći prigovor stoga treba odbaciti kao nedopušten.

106 Osim toga, kritizirajući proizvoljnost Komisijine ocjene Ansferove situacije, žalitelj u okviru ove žalbe ističe novi pravni argument koji stoga treba odbaciti kao nedopušten, u skladu s pravilima o žalbenom postupku koja su navedena u točki 38. ove presude.

107 Što se tiče, kao treće, situacije ostalih trećih osoba, žalitelj tvrdi da je Opći sud, prihvativši Komisijinu odluku da u tom svojstvu ne pozove društva Leali, IRO i Lucchini te Udruženje i Ansfer na saslušanje od 23. travnja 2018., počinio pogrešku u primjeni članka 27. stavka 3. prve rečenice Uredbe br. 1/2003 i članka 13. stavka 3. Uredbe br. 773/2004.

108 Tim se odredbama predviđa, kao što to proizlazi iz njihova teksta, mogućnost, a ne obveza Komisije, s jedne strane, da sasluša fizičke ili pravne osobe koje nisu osobe na koje se odnosi postupak i zainteresirane treće osobe i, s druge strane, da ih pozove da se očituju pisanim putem i prisustvuju saslušanju stranaka kojima je upućena obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku. Iz toga slijedi, kao što je to Opći sud istaknuo u točki 149. pobijane presude, da Komisija raspolaže marginom prosudbe za utvrđivanje može li sudjelovanje tih trećih osoba biti korisno. Stoga se povreda tih odredbi može utvrditi samo ako se utvrdi da je Komisija očito prekoračila granice svoje diskrecijske ovlasti.

109 Međutim, žalitelj ne tvrdi da je to bio slučaj u odnosu na društva Leali i IRO te Udruženje.

110 Istina, žalitelj tvrdi da je Komisija svoju diskrecijsku ovlast koristila proizvoljno u odnosu na društvo Lucchini i Ansfer. Međutim, budući da je ta argumentacija prvi put istaknuta u okviru ove žalbe, treba je smatrati nedopuštenom, s obzirom na sudsku praksu navedenu u točki 38. ove presude.

111 Žalitelj također tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što nije ispitao je li Komisija na bilo koji način, osim povredom pravila koje joj se nametalo, ograničila njegova prava obrane. Valja istaknuti da je Opći sud u točki 156. pobijane presude presudio da žalitelj „nije dokazao da je bio spriječen u ostvarivanju svojih prava obrane neovisno o povredi pravila, zbog izostanka određenih poduzetnika ili trećih osoba sa saslušanja [od 23. travnja 2018.]”.

112 Žalitelj u svojoj žalbi nije utvrdio ni takvu prepreku u ostvarivanju svojih prava obrane.

113 Točno je da je prisutnost društava Leali, IRO i Lucchini te Udruženja i Ansfera na tom saslušanju mogla biti korisna u smislu da je Savjetodavnom odboru mogla pružiti potpuniji uvid u kontekst i sredstva obrane u vezi sa zabranjenim sporazumom. Međutim, to hipotetsko razmatranje nije dovoljno za dokazivanje postojanja povrede žaliteljevih prava obrane.

114 Iz toga slijedi da drugi dio prvog žalbenog razloga treba odbaciti kao djelomično nedopušten i odbiti kao djelomično neosnovan.

Četvrti dio

– *Argumentacija stranaka*

115 Četvrtim dijelom prvog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točkama 163. do 195. pobijane presude presudio, s jedne strane, da dva člana Savjetodavnog odbora koja nisu sudjelovala na saslušanju od 23. travnja 2018. raspolažu elementima potrebnima za donošenje odluke uz potpuno poznavanje činjenica, čak i bez snimanja saslušanja i, s druge strane, da izostanak tijela nadležnog za tržišno natjecanje koje je izvjestitelj sa saslušanja ne utječe na mišljenje tog odbora.

116 U točki 185. pobijane presude Opći sud podsjetio je na to da, prema sudskoj praksi, kada relevantni i novi elementi ocjene nisu priopćeni Savjetodavnom odboru, treba smatrati da potonjem odboru nije omogućeno da donese svoje mišljenje uz potpuno poznavanje činjenica. Prema žaliteljevu mišljenju, to je bio slučaj u ovom predmetu. Žalitelj tvrdi da su njegova usmena očitovanja na saslušanju od 23. travnja 2018. samo djelomično preuzeta u dokumentima dostavljenima Savjetodavnom odboru. Tako se tijekom tog saslušanja osobito osvrnuo na pitanje suvremene situacije u sektoru čelika.

117 Time što nije usporedio sadržaj priloga A.7 i E.1 koji su podneseni u okviru prvostupanjskog postupka, Opći sud je tako propustio ispitati dokaze ili je u najmanju ruku iskrivio određene dijelove spisa. U tim okolnostima žalitelj smatra da Savjetodavni odbor, s obzirom na to da nije raspolagao snimkom saslušanja, nije imao pristup važnim i novim elementima ocjene.

118 Što se tiče prigovora koji se temelji na izostanku tijela nadležnog za tržišno natjecanje koje je izvjestitelj sa saslušanja, žalitelj je primio na znanje presudu na koju se Opći sud oslonio u točki 194. pobijane presude kako bi presudio da nije bila potrebna prisutnost tog tijela na saslušanju, pri čemu je pozvao Sud da „pojasni” to pitanje. U tom pogledu ističe da su u predmetu u kojem je donesena ta presuda tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje primila presliku zapisnika sa saslušanja, što nije bio slučaj u ovom predmetu. Usto, uzimajući u obzir važnost tijela nadležnog za tržišno natjecanje koje je izvjestitelj u Savjetodavnom odboru, bilo bi nelogično smatrati da to tijelo može potvrditi pravilnost saslušanja na kojem nije sudjelovalo.

119 Komisija tvrdi da je žaliteljeva argumentacija nedopuštena i u svakom slučaju neosnovana.

– *Ocjena Suda*

120 Kao prvo, žalitelj u biti tvrdi da je na saslušanju od 23. travnja 2018. usmeno iznio važne i nove elemente. Budući da na tom saslušanju nisu bila prisutna dva člana Savjetodavnog odbora i s obzirom na to da nije raspolagao snimkom, taj odbor nije donio svoje mišljenje uz potpuno poznavanje činjenica.

121 Valja istaknuti da je u točki 186. pobijane presude Opći sud utvrdio da u ovom slučaju žalitelj nije tvrdio da bi nedostavljanje snimke tog saslušanja moglo dovesti Savjetodavni odbor u zabludu u pogledu bitnih pitanja i da nije pružio nikakvu naznaku o postojanju eventualne razlike između njegovih pisanih odgovora na obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, kako su proslijeđeni odboru, i njegovih usmenih očitovanja tijekom navedenog saslušanja.

122 Žalitelj u svojoj žalbi nije osporavao tu točku pobijane presude. Iz toga slijedi da je argumentacija koja se temelji na navodnom razilaženju između njegova usmenog izlaganja na saslušanju od 23. travnja 2018. i sadržaja dokumenata u posjedu Savjetodavnog odbora prvi put istaknuta pred Sudom te je stoga nedopuštena, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točki 38. ove presude.

123 Točno je da žalitelj osporava obrazloženje navedeno u točki 187. pobijane presude, prema kojem ispitivanje spisa nije otkrilo nikakvu naznaku koja bi mogla dovesti u pitanje činjenicu da je Savjetodavni odbor na svojem sastanku stvarno raspolagao elementima potrebnima za odlučivanje. Međutim, pod krinkom pozivanja na iskrivljavanje dokaza i dokumenata u spisu, žalitelj se zapravo ograničava na općenito pozivanje na dva dokumenta iz spisa i na nabrajanje određenih navodno novih pitanja koja je razmotrio na saslušanju od 23. travnja 2018. a da nije pružio nikakvo pojašnjenje kojim bi se moglo potkrijepiti postojanje takvog iskrivljavanja. Konkretno, žalitelj tvrdi da je na tom saslušanju razmotrio pitanje suvremene situacije u sektoru čelika, također s obzirom na obavijest o pokretanju ispitnog postupka, objavljenu u ožujku 2018., u svrhu donošenja zaštitnih mjera u pogledu uvoza proizvoda od čelika. Međutim, ta tvrdnja nije dovoljna kako bi se dokazalo da su njegove usmene izjave na navedenom saslušanju sadržavale važne i nove elemente ocjene u odnosu na sadržaj dokumenata koji su dostavljeni Savjetodavnom odboru.

124 Kao drugo, žalitelj samo zahtijeva od Suda da pruži „pojašnjenja” a da pritom ne iznosi pravne argumente koji posebno podupiru njegov zahtjev za ukidanje pobijane presude, protivno obvezi koju ima na temelju sudske prakse navedene u točki 51. ove presude.

125 Isto tako, žalitelj tvrdi da bi bilo nelogično smatrati da tijelo nadležno za tržišno natjecanje izvjestitelj može potvrditi pravilnost saslušanja na kojem nije sudjelovalo a da pritom ne podnese nikakav pravni argument kojim se posebno dovode u pitanje razlozi izneseni u točkama 192. i 193. pobijane presude.

126 Iz toga slijedi da četvrti dio prvog žalbenog razloga i, prema tome, taj žalbeni razlog u cijelosti treba odbaciti kao djelomično nedopuštene i odbiti kao djelomično neosnovane.

Peti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

127 Svojim petim žalbenim razlogom žalitelj tvrdi da razlozi, navedeni u točkama 349. do 367. pobijane presude, kojima je Opći sud odbio prigovor nezakonitosti u vezi s člankom 25. Uredbe br. 1/2003, sadržavaju pogreške koje se tiču prava.

128 Kao prvo, žalitelj podsjeća na to da ta odredba predviđa da, u slučaju prekida zastare, ona nastupa najkasnije u roku od deset godina. Međutim, u ovom je slučaju, zbog zastoja zastare tijekom sudskih postupaka, postupak ostao otvoren više od dvadeset godina nakon prestanka protupravnog postupanja, odnosno u trajanju „dvostruko duljem od dvostrukog trajanja” redovnog roka zastare. Ta okolnost dokazuje da zakonodavac Unije nije pravično uskladio zahtjeve pravne sigurnosti i poštovanja prava.

129 Kao drugo, rasuđivanje Općeg suda dovelo bi do toga da bi žalitelj bio prisiljen prihvatiti ili to da će mu se izreći nezakonita sankcija ili da će biti podvrgnut vremenski neograničenom progonu. Komisija ne bi trebala moći iskoristiti svoje pogreške kako bi produljila rok koji joj je određen za izricanje sankcija. Osim toga, pravo na sudsku zaštitu ne bi se trebalo pobijati protiv pojedinca, uzrokujući na njegovu štetu *de facto* neprimjenjivost Komisijine ovlasti sankcioniranja.

130 Kao treće, žalitelj napominje da u slučaju povrede razumnog roka predmetni poduzetnici mogu zahtijevati poništenje odluke kojom se utvrđuje povreda, pod uvjetom da je ta povreda ometala ostvarivanje njihovih prava obrane, ili podnijeti tužbu za naknadu štete. Prema žaliteljevu mišljenju, jedino pravno sredstvo koje može osigurati punu zaštitu načela razumnog roka sastoji se, međutim, od poništenja odluke donesene u slučaju očite povrede tog roka i to neovisno o isteku roka zastare. Uvodna izjava 37. Uredbe br. 1/2003, u skladu s kojom se ta uredba mora tumačiti i primjenjivati uz poštovanje temeljnih prava i načela priznatih Poveljom, uopće se ne odražava u tekstu članka 25. te uredbe.

131 Kao četvrto, što se tiče načela proporcionalnosti, žalitelj tvrdi da se Opći sud pozvao, među ostalim, na presudu od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582, t. 144.), dok se ta presuda kritizirala u mišljenju nezavisnog odvjetnika Y. Bota u predmetu ThyssenKrupp Nirosta/Komisija (C-352/09 P, EU:C:2010:635, t. 183. do 185.). Opći sud propustio je odgovoriti na žaliteljev prijedlog kojim ga je pozvao da donese rješenje koje se zagovaralo u tom mišljenju.

132 Vijeće i Komisija osporavaju žaliteljevu argumentaciju.

Ocjena Suda

133 Kao što je na to Opći sud podsjetio u točki 354. pobijane presude, članak 25. Uredbe br. 1/2003 proizlazi iz usklađivanja koje je proveo zakonodavac Unije u okviru izvršavanja ovlasti koje su mu dodijeljene između dvaju ciljeva, odnosno, s jedne strane, potrebe osiguravanja pravne sigurnosti na način da se izbjegne mogućnost da se situacije koje su se utvrdile tijekom vremena vremenski neograničeno dovode u pitanje i, s druge strane, zahtjeva da se osigura poštovanje prava na način da se pokreću postupci zbog povrede te utvrde i sankcioniraju povrede prava tržišnog natjecanja Unije.

134 U tom pogledu i kao što je to Opći sud istaknuo u točkama 355. i 356. pobijane presude, zakonodavac Unije, time što je nastojao pomiriti te ciljeve, nije prekoračio granice svoje margine prosudbe. Naime, člankom 25. stavkom 1. točkom (b) i člankom 25. stavkom 5. Uredbe br. 1/2003 predviđa se, kad je riječ o progonu zbog povrede članaka 101. i 102. UFEU-a, da rok zastare istječe nakon isteka razdoblja od pet godina ili, u slučaju prekida zastare, najkasnije na dan kad protekne razdoblje jednako dvostrukom roku zastare u kojem Komisija nije izrekla novčanu kaznu ili periodični penal. Iz tih odredbi proizlazi da se ovlast te institucije za izricanje sankcija uređuje strogim ograničenjima.

135 Rezultat tog usklađivanja također je u skladu s načelom proporcionalnosti, kao što je to Opći sud presudio u točkama 359. do 366. pobijane presude.

136 Točno je da u slučaju tužbe pred sudom Unije, u skladu s člankom 25. stavkom 6. Uredbe br. 1/2003, zastara ne teče do okončanja tog sudskog postupka. Kao što je to Opći sud u biti istaknuo u točki 363. pobijane presude, taj zastoj štiti Komisiju od učinka zastare u situacijama u

kojima nedjelovanje te institucije nije posljedica njezina nedostatka dužne pažnje. Na temelju mogućnosti da zbog takvih razdoblja zastoja ukupno trajanje postupka, kao u ovom slučaju, znatno premaši zastarni rok utvrđen člankom 25. stavkom 1. točkom (b) Uredbe br. 1/2003 na pet ili deset godina ili, u slučaju njegova prekida, rok od deset godina predviđen člankom 25. stavkom 5. te uredbe, ne može se smatrati da je zakonodavac Unije prekoračio granice svoje margine prosudbe.

137 Kao što je to Opći sud u biti naveo u točki 356. pobijane presude, stranke koje smatraju da im je postupak nerazumno dugo trajao mogu ishoditi poništenje odluke donesene slijedom tog postupka, pod uvjetom da je to trajanje dovelo do povrede prava obrane ili, ako nije bilo takve povrede prava obrane, podnošenjem tužbe za naknadu štete pred sudom Unije.

138 Na temelju činjenice da je u ovom slučaju ukupno trajanje postupka dulje od 20 godina ne može se smatrati da je članak 25. Uredbe br. 1/2003 nezakonit.

139 Taj zaključak nije doveden u pitanje drugim argumentima koje je istaknuo žalitelj.

140 Kao prvo, s obzirom na rokove zastare navedene u točki 134. ove presude i neovisno o trajanju predmetnog postupka, žalitelj ne može tvrditi da je izložen riziku da će Komisija na neodređeno vrijeme protiv njega voditi postupak ili da je izložen *de facto* nezastarivosti ovlasti sankcioniranja koju ima ta institucija.

141 Kao drugo, poteškoće s kojima bi se pojedinac mogao suočiti kada pokušava provesti pravna sredstva iz točke 137. ove presude, koliko god bile velike, ne mogu biti dovoljne kako bi se smatralo da samo poništenje odluke kojom mu se izriče sankcija predstavlja djelotvorno pravno sredstvo u slučaju povrede načela razumnog roka, neovisno o isteku zastarnog roka.

142 Kao treće, žalitelj samo tvrdi da se poštovanje temeljnih prava i načela priznatih Poveljom, iako je navedeno u uvodnoj izjavi 37. Uredbe br. 1/2003, ne odražava u tekstu članka 25. te uredbe, a da pritom u tom pogledu ne daje nikakvo pojašnjenje.

143 Kao četvrto, što se tiče relevantnosti tumačenja iznesenog u točkama 183. do 185. mišljenja nezavisnog odvjetnika Y. Bota u predmetu ThyssenKrupp Nirosta/Komisija (C-352/09 P, EU:C:2010:635), dovoljno je podsjetiti, kao što to uostalom sam žalitelj priznaje, da se ono nije odrazilo u tekstu presude u tom predmetu ni općenitije u sudskoj praksi Suda.

144 Naposljetku, budući da žalitelj tvrdi da je Opći sud trebao, u pobijanoj presudi, odlučiti o tom odlomku iz mišljenja nezavisnog odvjetnika Y. Bota u predmetu ThyssenKrupp Nirosta/Komisija (C-352/09 P, EU:C:2010:635) i stoga nije presudio u tom pogledu, treba primijetiti da je navedeni odlomak sadržavao prijedlog koji se ne odnosi na valjanost dotičnih pravila, već na njihovo tumačenje. Stoga stajalište izraženo u tom mišljenju u svakom slučaju ne može potkrijepiti prigovor nezakonitosti iz petog žalbenog razloga.

145 Iz toga slijedi da peti žalbeni razlog treba odbiti kao neosnovan.

Drugi žalbeni razlog

146 Svojim drugim žalbenim razlogom žalitelj osporava razloge zbog kojih je Opći sud u točkama 229. do 272. pobijane presude smatrao da nije povrijeđeno načelo razumnog roka.

147 Taj je žalbeni razlog podijeljen na tri dijela.

148 Prvim dvama dijelovima žalitelj osporava, s jedne strane, ocjene Općeg suda o trajanju postupka donošenja Odluke iz 2009. i sporne odluke i, s druge strane, ocjene o ukupnom trajanju postupka koje je na dan donošenja potonje odluke već bilo dulje od 19 godina.

149 Trećim dijelom žalitelj osporava ocjenu Općeg suda prema kojoj trajanje postupka nije povrijedilo njegova prava obrane.

150 Kao što je na to Opći sud u biti podsjetio u točki 215. pobijane presude, povreda načela poštovanja razumnog roka može opravdati poništenje odluke donesene u upravnom postupku na temelju članka 101. ili 102. UFEU-a samo ako je istodobno dovela do povrede prava obrane dotičnog poduzetnika (vidjeti u tom smislu presudu od 9. lipnja 2016., PROAS/Komisija, C-616/13 P, EU:C:2016:415, t. 74. do 76. i navedenu sudsku praksu).

151 Iz toga slijedi, kao što je to Opći sud istaknuo u točki 230. pobijane presude, da trajanje postupka može imati za posljedicu poništenje pobijane odluke ako su kumulativno ispunjena dva uvjeta, pri čemu je prvi da je trajanje postupka nerazumno dugo i drugi da je prekoračenje razumnog roka spriječilo ostvarenje prava obrane.

152 Treći dio drugog tužbenog razloga valja ispitati s obzirom na drugi od tih uvjeta.

Argumentacija stranaka

153 Trećim dijelom drugog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je, suprotno ocjenama iz točaka 266. do 272. pobijane presude, trajanje postupka povrijedilo njegova prava obrane te mu je uzrokovalo štetu. Konkretno, zbog predugog trajanja tog postupka većina subjekata koji su mogli podnijeti elemente korisne za njegovu obranu, uključujući oslobađajuće dokaze, nije mogla sudjelovati na saslušanju od 23. travnja 2018. Da su sve zainteresirane stranke mogle biti saslušane o meritumu utvrđenih činjenica prije donošenja Odluke iz 2002. ili Odluke iz 2009., Komisija je mogla donijeti drukčiju odluku.

154 Komisija smatra da je ta argumentacija nedopuštena, i, u svakom slučaju, neosnovana.

Ocjena Suda

155 Suprotno onomu što tvrdi Komisija, žalitelj se ne ograničava na to da od Suda zahtijeva da provede novo ispitivanje prvostupanjske tužbe i da ponovno ocijeni činjenice, ne navodeći pritom precizno pogreške počinjene u pobijanoj presudi. Međutim, kako bi dokazao da je trajanje postupka dovelo do povrede njegovih prava obrane, žalitelj ponavlja argumentaciju istaknutu u okviru prvog žalbenog razloga ove žalbe, koji je u točki 126. ove presude odbijen kao djelomično nedopušten i djelomično neosnovan.

156 Treći dio drugog žalbenog razloga stoga također valja odbiti.

157 Iz toga slijedi da nije ispunjen jedan od dvaju uvjeta iz točke 151. ove presude koji se zahtijevaju kako bi povreda načela razumnog roka mogla dovesti do poništenja odluke.

158 Stoga drugi žalbeni razlog, koji se temelji na povredi načela razumnog roka, treba odbiti kao neosnovan, pri čemu nije potrebno ispitati prvi i drugi dio tog žalbenog razloga.

Treći žalbeni razlog

Prvi dio

– *Argumentacija stranaka*

159 Prvim dijelom trećeg žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točkama 275. do 296. pobijane presude presudio da je Komisija u dovoljnoj mjeri objasnila razloge koji su je naveli na donošenje nove odluke o izricanju novčane kazne.

160 Opći sud je u točkama 282. do 287. pobijane presude u biti smatrao, kao prvo, da je Komisija navela da trajanje postupka ne dovodi do povrede načela razumnog roka i da prava obrane poduzetnika nisu bila povrijeđena, s obzirom na to da su, s jedne strane, potonji poduzetnici mogli podnijeti svoja očitovanja o nastavku postupka i jer su, s druge strane, također iznijeli svoje argumente na saslušanju od 23. travnja 2018.; kao drugo, da je Komisija zaključila da bi joj, nakon što je odvagnula opći interes za djelotvornu primjenu pravila o tržišnom natjecanju i kako bi se umanjile eventualne posljedice postupovnih pogrešaka koje je počinila, samo donošenje sporne odluke omogućilo da se uvjeri da počinitelji povrede neće ostati nekažnjeni i da će se stvarno odvratiti od sličnog ponašanja u budućnosti i, kao treće, da je ta institucija odlučila smanjiti iznos izrečenih novčanih kazni za 50 % kako bi se smanjile negativne posljedice koje su mogle nastati zbog duljine postupka.

161 Prema žaliteljevu mišljenju, prvo i treće od tih razmatranja nisu relevantni za provjeru poštovanja odredbi članka 7. stavka 1. posljednje rečenice Uredbe br. 1/2003, prema kojem Komisija može utvrditi da je povreda prava tržišnog natjecanja Unije počinjena u prošlosti samo kada Komisija ima legitiman interes da to učini. Drugo od tih razmatranja, navedeno u točkama 284. do 286. pobijane presude, nije dovoljan razlog da se opravda ocjena Općeg suda, s obzirom na to da, kad bi samo izricanje sankcije omogućilo Komisiji da zajamči da povrede pravila tržišnog natjecanja neće biti nekažnjene i da neće doći do ponavljanja povrede, diskrecijska ovlast koju ima na temelju te uredbe bila bi besmislena.

162 U svakom slučaju, žalitelj smatra da razlozi koje je Komisija iznijela kako bi opravdala donošenje sporne odluke i koje je Opći sud odobrio nisu osnovani.

163 Kao prvo, Opći sud je u točki 290. pobijane presude pogrešno smatrao da je Komisija u uvodnoj izjavi 567. sporne odluke odgovorila na žaliteljev argument kojim joj prigovara da nije objasnila zašto je, iako se talijansko tržište znatno promijenilo u odnosu na utvrđeno razdoblje povrede, bilo potrebno žalitelju u srpnju 2019. izreći sankciju zbog ponašanja starijeg od 30 godina. Međutim, ta uvodna izjava sporne odluke, u kojoj se ističe odvraćajući učinak sankcije, ne objašnjava zašto je taj učinak i dalje relevantan, dok je zapravo bio relevantan tek prilikom pokretanja Komisijine istrage tijekom 2000. Navedena uvodna izjava također ne objašnjava zašto bi odvraćajući učinak trebao biti „osobito poželjan” na tržištu kao što je talijansko tržište betonsko-armaturnih šipki.

164 Kao drugo, Opći sud propustio je utvrditi općenitu narav tvrdnje iznesene u uvodnoj izjavi 562. sporne odluke, prema kojoj je bilo važno spriječiti poduzetnike „da nastave ili ponovno započinju svoje protutržišno ponašanje a da pritom nije utvrđena njihova ranija odgovornost za počinjenu povredu”.

165 Komisija osporava tu argumentaciju.

– *Ocjena Suda*

166 Valja podsjetiti na to da, prema sudskoj praksi Suda, obrazlaganje akata institucija Unije koje se zahtijeva člankom 296. UFEU-a mora biti prilagođeno naravi predmetnog akta i treba jasno i nedvosmisleno odražavati rasuđivanje institucije, autora akta, na način koji omogućuje zainteresiranim osobama da shvate svrhu poduzetih mjera, a nadležnom sudu da obavi svoj nadzor (presuda od 9. studenoga 2023., Altice Group Lux/Komisija, C-746/21 P, EU:C:2023:836, t. 217. i navedena sudska praksa).

167 U ovom slučaju Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 288. pobijane presude presudio da je Komisija pružila detaljno obrazloženje koje jasno i nedvosmisleno odražava rasuđivanje koje je primijenila kako bi opravdala donošenje nove odluke kojom se izriču sankcije unatoč dvama poništenjima do kojih je došlo u prošlosti.

168 Naime, objašnjenja koja su u tom pogledu dana u spornoj odluci i koja je Opći sud sažeo u točkama 282. do 287. pobijane presude dovoljno jasno pojašnjavaju razloge koji su naveli Komisiju da donese novu odluku o izricanju novčane kazne.

169 U tom pogledu valja, s jedne strane, istaknuti da žaliteljev sažetak tih razloga, naveden u točki 160. ove presude, nije potpun jer je propustio spomenuti da je Opći sud u točki 285. pobijane presude podsjetio na to da je Komisija u uvodnim izjavama 560. i 561. sporne odluke istaknula da su poduzetnici koji su adresati te odluke sudjelovali, tijekom jedanaest godina, u povredi koja se smatra jednim od najozbiljnijih ograničenja u području tržišnog natjecanja i da bi, kad se u takvom kontekstu ne bi ponovno donijela odluka kojom se utvrđuje sudjelovanje poduzetnikâ u navedenoj povredi, to bilo protivno općem interesu jamčenja djelotvorne primjene prava tržišnog natjecanja Unije te bi nadišlo postojeći interes za umanjivanje posljedica moguće povrede temeljnih prava koju su pretrpjeli navedeni poduzetnici. To je utvrđenje, osim toga, dovoljno kako bi se objasnilo da je Komisija smatrala da postoji legitimni interes za donošenje sporne odluke u smislu članka 7. stavka 1. Uredbe br. 1/2003.

170 S druge strane, kao što je to Opći sud istaknuo u točki 280. pobijane presude, nakon poništenja prvih dviju odluka koje je Komisija donijela radi sankcioniranja predmetnog zabranjenog sporazuma i iznimno dugog vremena koje je proteklo između prvih istražnih radnji i donošenja sporne odluke, na toj je instituciji bilo da uzme u obzir te okolnosti kada je izložila razloge zbog kojih je smatrala opravdanim donijeti novu odluku kojom se izriču sankcije. Suprotno onomu što tvrdi žalitelj, ta su razmatranja iz točaka 282. i 287. pobijane presude bila relevantna.

171 Ocjena iznesena u točki 167. ove presude nije dovedena u pitanje argumentacijom kojom žalitelj osporava obrazloženje sporne odluke kojim se dokazuje legitimni interes za donošenje sporne odluke.

172 U tom pogledu valja podsjetiti na to da obveza obrazlaganja odluka predstavlja bitnu postupovnu pretpostavku koju treba razlikovati od pitanja osnovanosti obrazloženja, koje se odnosi na materijalnu zakonitost spornog akta. Naime, obrazloženje odluke sastoji se od formalnog navođenja razloga na kojima se temelji ta odluka. Ako ti razlozi sadržavaju pogreške, one utječu na materijalnu zakonitost navedene odluke, ali ne i na njezino obrazloženje, koje može biti dostatno bez obzira na izražavanje pogrešnih razloga (presuda od 18. travnja 2024., Dumitrescu i dr./Komisija i Sud, C-567/22 P do C-570/22 P, EU:C:2024:336, t. 46. i navedena sudska praksa).

173 Pod krinkom pozivanja na povredu obveze obrazlaganja žalitelj zapravo želi dovesti u pitanje osnovanost razloga na kojima se temelji sporna odluka.

174 Ti argumenti ne mogu dovesti u pitanje točke 275. do 296. pobijane presude u kojima je Opći sud presudio da u ovom slučaju Komisija nije povrijedila svoju obvezu obrazlaganja.

175 Iz toga slijedi da prvi dio trećeg žalbenog razloga treba odbiti kao neosnovan.

Drugi dio

– *Argumentacija stranaka*

176 Drugim dijelom trećeg žalbenog razloga žalitelj u biti tvrdi da je Opći sud u točkama 298. do 302. pobijane presude počinio pogrešku koja se tiče prava i povrijedio svoju obvezu obrazlaganja u pogledu odvraćajućeg učinka sporne odluke.

177 Kao prvo, Opći sud nije odgovorio na žaliteljev argument koji se temelji na činjenici da je Consiglio di Stato (Državno vijeće, Italija) presudom od 21. siječnja 2020. potvrdio nepostojanje drugog zabranjenog sporazuma u kojem je žalitelj navodno sudjelovao. Međutim, iz te presude proizlazi da je žalitelj od 2000. obavljao svoju djelatnost poštujući pravila tržišnog natjecanja, tako da je cilj odvraćanja na kojem se temelji Odluka iz 2002. u potpunosti postignut.

178 Kao drugo, Opći sud se u točki 298. pobijane presude ograničio na iznošenje općih razmatranja u pogledu odvraćajućeg učinka sporne odluke.

179 Kao treće, pobijana presuda sadržava proturječno obrazloženje. Naime, iz točke 299. te presude proizlazi da se, prema mišljenju Općeg suda, odluka o izricanju sankcije u spornoj odluci opravdava, sa stajališta odvraćanja, povratom nakon poništenja odluka iz 2002. i 2009. iznosa novčanih kazni izrečenih tim odlukama. Međutim, u točki 660. navedene presude Opći sud je presudio da je cilj odvraćanja već bio proveden u odnosu na žalitelja, djelomično u svakom slučaju, sankcijama koje su mu izrečene u odlukama iz 2002. i 2009.

180 Kao četvrto, Opći sud u točkama 300. i 301. pobijane presude nije uzeo u obzir činjenicu da su izricanje dviju sankcija u odlukama iz 2002. i 2009. kao i troškovi povezani s njima za njega već predstavljali sankciju, osobito time što je to naštetilo njegovu ugledu. U tom pogledu žalitelj ističe da iz sudske prakse Općeg suda, osobito presude od 12. prosinca 2018., Biogaran/Komisija, T-677/14, EU:T:2018:910, proizlazi da valja uzeti u obzir nezanemarivu štetu ugledu koju za pravnu osobu predstavlja utvrđenje da je sudjelovala u povredi pravila tržišnog natjecanja. Osim toga, razlozi izneseni u tom pogledu u pobijanoj presudi zbog svoje općenitosti slični su nedostatku u obrazloženju.

181 Komisija osporava tu argumentaciju.

– *Ocjena Suda*

182 Kao prvo, valja istaknuti da je u presudi Consiglia di Stato (Državno vijeće) od 21. siječnja 2020. na koju se žalitelj poziva utvrđeno da ne postoji povreda za drugi zabranjeni sporazum u kojem je žalitelj navodno sudjelovao. U svakom slučaju, na temelju te se presude ne može utvrditi da je to društvo od 2000. obavljalo svoju djelatnost poštujući pravila tržišnog natjecanja i da je cilj odvraćanja, koji je već postavljen Odlukom iz 2002., stoga već ostvaren. U tim se okolnostima Općem sudu ne može prigovoriti da u pobijanoj presudi nije odlučio o toj presudi.

183 Kao drugo, valja podsjetiti na to da je Opći sud u točki 298. pobijane presude presudio da je Komisija, s obzirom na težinu utvrđene povrede, mogla smatrati da je donošenje odluke i izricanje sankcije i dalje opravdano odvraćajućim učinkom koji bi ta odluka i sankcija koju ona sadržava mogle proizvesti na tržištima. Ta je ocjena pojašnjena u točki 299. te presude, u kojoj je Opći sud naglasio da upravo činjenica plaćanja novčane kazne ima odvraćajući učinak nakon poništenja odluka iz 2002. i 2009. Iz toga slijedi da se u točki 298. navedene presude, u vezi s točkom 299. te presude, uopće ne navode općenita razmatranja te se obrazloženje Općeg suda iznosi jasno i nedvosmisleno.

184 Kao treće, suprotno onomu što tvrdi žalitelj, ne postoji nikakva proturječnost između razloga iznesenih u točkama 299. i 660. pobijane presude. Naime, iako je Opći sud u toj točki, koja se nalazi u dijelu pobijane presude u kojem je Opći sud u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti ispitao treba li odobriti dodatno smanjenje novčane kazne izrečene žalitelju, priznao da su odluke iz 2002. i 2009. već imale određeni odvraćajući učinak, iz konteksta, a osobito iz točaka 658., 659. i 661. te presude, jasno proizlazi da je Opći sud smatrao da cilj odvraćanja nije u potpunosti postignut prije donošenja sporne odluke. Naime, u tim se okolnostima izricanje sankcije žalitelju u toj odluci moglo smatrati opravdanim s obzirom na potrebu osiguravanja odvraćajućeg učinka, kao što je to Opći sud istaknuo u točki 299. pobijane presude.

185 Kao četvrto, valja istaknuti da je Opći sud u točkama 300. i 301. pobijane presude smatrao da je cilj izricanja novčane kazne u ovom slučaju ne samo dati određeni odvraćajući učinak toj odluci nego i izbjeći potpuno nekažnjavanje predmetnih poduzetnika.

186 Budući da su odluke iz 2002. i 2009. poništene i s obzirom na to da su novčane kazne vraćene, uvećane za kamate, samo se novom odlukom kojom se žalitelju izriče novčana kazna moglo zajamčiti to da njegovo sudjelovanje u zabranjenom sporazumu na koji se odnosi sporna odluka ne ostane nekažnjeno.

187 Što se tiče troškova povezanih s dvama sporovima nastalima nakon Odluke iz 2002., dovoljno je istaknuti da je u presudi od 25. listopada 2007., Ferriere Nord/Komisija (T-94/03, EU:T:2007:320), Opći sud naložio Komisiji snošenje tužiteljevih troškova, a u presudi od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716) Komisiji je naložio snošenje žaliteljevih troškova u prvostupanjskom i žalbenom postupku u kojem je donesena ta presuda.

188 Osim toga, točno je da je u presudi od 12. prosinca 2018., Biogaran/Komisija (EU:T:2018:910, T-677/14), na koju se poziva žalitelj, Opći sud uzeo u obzir nezanemarivu štetu ugledu koju za fizičku ili pravnu osobu predstavlja utvrđenje da je sudjelovala u povredi pravila tržišnog

natjecanja. Međutim, cilj te ocjene nije bio navesti da takva povreda predstavlja oblik sankcije koja proizlazi iz utvrđenja povrede Komisijinom odlukom, nego objasniti zašto je potrebno da ta institucija predoči precizne i dosljedne dokaze kako bi se utvrdilo postojanje takve povrede.

189 S obzirom na prethodno navedeno, valja zaključiti da Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 300. pobijane presude presudio da je cilj izricanja novčane kazne u spornoj odluci bio izbjeći potpuno nekažnjavanje predmetnih poduzetnika.

190 Iz toga slijedi da drugi dio trećeg žalbenog razloga treba odbiti kao neosnovan.

Treći dio

– *Argumentacija stranaka*

191 Trećim dijelom trećeg žalbenog razloga žalitelj tvrdi da Opći sud u točkama 304. do 307. pobijane presude nije poštovao svoju obvezu obrazlaganja jer nije odgovorio na njegov argument koji se temelji na povredi članka 6. stavka 1. EKLJP-a.

192 Komisija osporava tu argumentaciju.

– *Ocjena Suda*

193 U točki 303. pobijane presude Opći sud je istaknuo da je žalitelj u prvom stupnju tvrdio da mu je činjenicom da je tijekom cijelog postupka imao svojstvo optuženika izrečena kazna koja je sama po sebi dovoljna. Opći sud odbio je taj argument presudivši, u točkama 304. i 305. te presude, da žalitelj, s obzirom na poništenje dviju odluka koje su prethodile donošenju sporne odluke, još nije bio sankcioniran zbog povrede prava tržišnog natjecanja Unije i da se u tim okolnostima donošenjem te odluke željelo osigurati da će žalitelj stvarno biti kažnjen za tu povredu.

194 U prilog trećem dijelu trećeg žalbenog razloga žalitelj ponavlja da je već pretrpio sankciju prije donošenja sporne odluke, ali ne iznosi nijedan argument kojim se konkretno osporava rasuđivanje Općeg suda izneseno u točkama 304. i 305. pobijane presude. On samo tvrdi da je Opći sud propustio odlučiti o njegovu argumentu koji se temelji na povredi članka 6. stavka 1. EKLJP-a.

195 U tom pogledu valja istaknuti da je žalitelj u točki 238. svoje tužbe kojom je pokrenut postupak istaknuo da mu je okolnost da je više od 17 godina od primitka obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku u ožujku 2002. imao status „optuženika”, osim što predstavlja povredu članka 6. EKLJP-a, koji sadržava obvezu osiguranja da optuženik ne ostane predugo u neizvjesnosti u pogledu optužnice podignute protiv njega, sama po sebi značila izricanje teške kazne.

196 Međutim, takvom se argumentacijom željelo osporiti, kao što to proizlazi iz naslova odjeljka u kojem se nalazi, obrazloženje sporne odluke prema kojem je izricanje sankcije nužno kako bi se izbjeglo nekažnjavanje predmetnih poduzetnika. U tim okolnostima i u nedostatku bilo kakvog pojašnjenja u tom smislu, Opći sud pravilno je smatrao da je cilj upućivanja na članak 6. EKLJP-a samo ojačati žaliteljevu argumentaciju kojom nastoji dokazati da je već bio sankcioniran prije donošenja sporne odluke, a na koju je Opći sud odgovorio u točkama 304. i 305. pobijane presude.

197 Stoga se Općem sudu u tom pogledu ne može prigovoriti da nije donio odluku.

198 Iz toga slijedi da treći dio trećeg žalbenog razloga treba odbiti kao neosnovan.

Četvrti dio

– *Argumentacija stranaka*

199 Četvrtim dijelom trećeg žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud, time što se u točkama 310. do 315. pobijane presude pozvao na mogućnosti da treće osobe podnesu tužbu za naknadu štete pred nacionalnim sudovima, izmijenio obrazloženje, propustio ispitati dokumente uložene u spis i prebacio teret dokazivanja.

200 Komisija smatra da tu argumentaciju, s obzirom na to da je usmjerena protiv razloga koji su podredno izneseni u pobijanoj presudi, treba odbiti kao bespredmetnu. U svakom slučaju, četvrti dio je neosnovan.

– *Ocjena Suda*

201 U točki 301. pobijane presude Opći sud je presudio da je, uzimajući u obzir težinu i trajanje povrede koju je utvrdila Komisija, cilj izbjegavanja potpunog nekažnjavanja predmetnih poduzetnika sam po sebi dovoljan da se u ovom slučaju opravda donošenje odluke kojom se izriče sankcija.

202 Žalitelj u svojoj žalbi nije osporio tu ocjenu Općeg suda.

203 Iz toga slijedi da je Opći sud, navodeći druga razmatranja koja mogu opravdati donošenje sporne odluke, kao što je na primjer namjera zaštite prava trećih osoba na podnošenje tužbe za naknadu štete nacionalnim sudovima, iznio ta razmatranja podredno, kako bi iscrpno odgovorio na žaliteljeve argumente.

204 Slijedom toga, budući da su prigovori koje je žalitelj istaknuo u okviru četvrtog dijela trećeg žalbenog razloga usmjereni protiv sporednih obrazloženja pobijane presude, oni ne mogu dovesti do ukidanja te presude.

205 Iz toga slijedi da četvrti dio trećeg žalbenog razloga treba odbiti kao bespredmetan.

Peti dio

– *Argumentacija stranaka*

206 Petim dijelom trećeg žalbenog razloga žalitelj tvrdi da se Opći sud, time što je u točkama 317. do 323. pobijane presude odbio njegov prigovor koji se temelji na povredi načela proporcionalnosti, oslonio na razmatranja koja nisu relevantna i koja nisu dovoljna za opravdanje tog odbijanja.

207 Osim toga, nakon izlaganja tog petog dijela, žalba sadržava odjeljak naslovljen „Završna razmatranja”, u kojem žalitelj ponavlja argumentaciju iznesenu u točkama 242., 243. i 252. do 254. svoje tužbe u prvostupanjskom postupku.

208 Komisija smatra da je navedeni peti dio nedopušten s obzirom na to da je nejasan i općenit. U svakom slučaju, neosnovan je.

– *Ocjena Suda*

209 Valja istaknuti da žalitelj samo osporava relevantnost elemenata koje je Opći sud uzeo u obzir u točkama 317. do 323. pobijane presude, ne navodeći precizno pravne argumente koji posebno podupiru njegov zahtjev za ukidanje te presude, suprotno zahtjevima navedenima u točki 51. ove presude.

210 Osim toga, nije u skladu s tim zahtjevima žalba kojom se – a da čak ni ne sadržava argumentaciju kojom se nastoji konkretno identificirati pogreška koja se tiče prava počinjena pri donošenju osporavane odluke – samo doslovno ponavljaju ili reproduciraju tužbeni razlozi i argumenti koji su bili izneseni pred Općim sudom. Naime, takva žalba u stvarnosti predstavlja zahtjev za obično preispitivanje tužbe podnesene Općem sudu, što nije u nadležnosti Suda (presuda od 9. veljače 2023., Boshab/Vijeće, C-708/21 P, EU:C:2023:84, t. 60. i navedena sudska praksa).

211 Međutim, u ovom slučaju, argumentacijom sažetom u točki 207. ove presude žalitelj samo ponavlja, uz nekoliko manjih izmjena, argumentaciju koju je već iznio pred Općim sudom.

212 Iz toga slijedi da peti dio trećeg žalbenog razloga treba odbaciti kao nedopušten.

213 Stoga treći žalbeni razlog treba odbaciti kao djelomično nedopušten i odbiti kao djelomično neosnovan.

Četvrti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

214 Svojim četvrtim žalbenim razlogom žalitelj tvrdi da je Opći sud, time što je u točkama 326. do 342. pobijane presude presudio da načelo *ne bis in idem* nije prepreka donošenju sporne odluke, pogrešno primijenio to načelo.

215 Prema žaliteljevu mišljenju, točno je da se načelu *ne bis in idem* ne protivi donošenje nove odluke kada je prethodna odluka poništena zbog formalnih nedostataka. Međutim, iz presude od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582) proizlazi da je ta mogućnost uvjetovana time da nije odlučeno o meritumu činjenica koje se stavljaju na teret. Međutim, taj uvjet u ovom slučaju nije ispunjen jer je Opći sud odlučio o meritumu predmeta u presudi od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035).

216 Žalitelj ističe kako je Opći sud smatrao da se načelo *ne bis in idem* primjenjuje samo u slučaju dvostrukog kažnjavanja, što ne odgovara okolnostima ovog predmeta, s obzirom na to da je Sud ukinuo presudu od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035) kao i

Odluku iz 2009. i sankciju koju ona predviđa. Međutim, prema žaliteljevu mišljenju, to se načelo također protivi kumuliranju postupaka, tim više kada takvo kumuliranje dovodi, kao u ovom slučaju, do nove osude za ista djela.

217 Osim toga, Opći sud pogrešno je smatrao da se načelo *ne bis in idem* primjenjuje samo u slučaju dvostrukog kažnjavanja. Stoga iz članka 50. Povelje proizlazi da se to načelo primjenjuje i u slučaju dvostruke osude. Naime, osoba bi mogla biti osuđena zbog nezakonitog postupanja a da ne bude kažnjena.

218 Iako priznaje da se članak 50. Povelje odnosi na pravomoćnu presudu, žalitelj ističe da presudu od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035), iako ju je Sud ukinuo, treba u meritumu smatrati pravomoćnom. Naime, iz mišljenja nezavisnog odvjetnika N. Wahla u predmetima Feralpi i dr./Komisija (C-85/15 P, C-86/16 P i C-87/15 P, C-88/15 P i C-89/15 P, EU:C:2016:940) proizlazi da je žalbu protiv te presude trebalo proglasiti nedopuštenom.

219 U svakom slučaju, presude iz 2014. nisu bile predmet žalbi. Stoga je ocjena činjenica koje čine predmetni zabranjeni sporazum, koje su bile zajedničke svim predmetnim poduzetnicima, postala konačna. Ocjena Općeg suda, prema kojoj presude ne proizvode učinke na poduzetnike koji nisu bili stranke u sporovima o kojima je odlučeno tim presudama, previše je formalistička i ne uzima u obzir pravu bit načela *ne bis in idem*.

220 Tekst članka 50. Povelje ne bi trebalo tumačiti predoslovno. Žalitelj u tom pogledu ističe da iz presude od 29. lipnja 2016., Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483) proizlazi da je, u slučaju da predmet obustavi državno odvjetništvo koje je ipak ispitalo činjenice, načelo *ne bis in idem* primjenjivo unatoč nepostojanju sudske odluke o oslobođenju.

221 Komisija osporava žaliteljevu argumentaciju.

Ocjena Suda

222 Članak 50. Povelje određuje da se „[n]ikome ne može ponovno suditi niti ga se može kazniti u kaznenom postupku za kazneno djelo za koje je već pravomoćno oslobođen ili osuđen u Uniji u skladu sa zakonom”. Stoga načelo *ne bis in idem* zabranjuje kumulaciju kako progonâ tako i sankcija kaznene prirode u smislu tog članka za ista djela i protiv iste osobe (presuda od 14. rujna 2023., Volkswagen Group Italia i Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, t. 44. i navedena sudska praksa).

223 Usto, Sud je već utvrdio da se načelo *ne bis in idem* mora poštovati u postupcima u kojima se izriču novčane kazne vezane uz pravo tržišnog natjecanja. To načelo u području tržišnog natjecanja zabranjuje da se određenog poduzetnika osudi ili progoni još jednom zbog protutržišnog ponašanja zbog kojega je već bio sankcioniran ili za koje nije utvrđena njegova odgovornost ranijom odlukom koju nije moguće pobijati (presuda od 22. ožujka 2022., Nordzucker i dr., C-151/20, EU:C:2022:203, t. 32. i navedena sudska praksa).

224 U ovom slučaju valja istaknuti da na dan donošenja sporne odluke nije bilo odluke o zabranjenom sporazumu na koji se odnosi sporna odluka koja se više ne može pobijati i koja je stoga postala pravomoćna. Naime, iako je točno da je Opći sud u presudi od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, EU:T:2014:1035) meritorno odlučio o pitanju može li se žalitelja

smatrati odgovornim za taj zabranjeni sporazum, kako je naveden u Odluci iz 2009., ta presuda, koja je bila predmet žalbe pred Sudom, nije postala pravomoćna te ju je potom u cijelosti ukinuo Sud, kao i Odluka iz 2009.

225 Suprotno onomu što tvrdi žalitelj, nastavak postupka i donošenje sporne odluke nisu nespojivi s presudom od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582).

226 Naime, iz te presude proizlazi, kao što je na to Opći sud podsjetio u točki 331. pobijane presude, da se načelom *ne bis in idem* zabranjuje samo nova ocjena merituma pitanja je li doista počinjeno kazneno djelo, koja bi imala za posljedicu ili izricanje druge sankcije, kao dodatka prvoj, u slučaju da se ponovno utvrdi odgovornost, ili izricanje prve sankcije, u slučaju da se odgovornost koja nije utvrđena prvom odlukom utvrdi drugom (presuda od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582, t. 61.). Međutim, nijedna od te dvije situacije ne postoji u ovom slučaju.

227 Točno je da je Sud u točki 62. te presude dodao da se načelo *ne bis in idem* samo po sebi ne protivi nastavku progona koji se odnosi na isto protutržišno ponašanje ako je prva odluka poništena zbog formalnih razloga a da nije odlučeno o meritumu činjenica koje se stavljaju na teret.

228 Međutim, čineći to, Sud nije naveo da se načelu *ne bis in idem* protivi donošenje nove odluke nakon ukidanja, u žalbenom postupku, presude kojom je Opći sud meritorno odlučio o prvoj odluci i poništenja te prve odluke. Naime, kao što to proizlazi iz iste točke 62. navedene presude, načelo *ne bis in idem* može se povrijediti samo ako već postoji konačna odluka o meritumu predmeta. Kao što je to istaknuto u točki 224. ove presude, upravo takva konačna odluka nije postojala u trenutku donošenja sporne odluke.

229 Sudska praksa navedena u točki 227. ove presude usto potvrđuje da nastavak postupka u području primjene pravila tržišnog natjecanja Unije nakon poništenja prve odluke kojom se okončava taj postupak ne dovodi do kumuliranja postupaka.

230 Iz toga slijedi da je Opći sud pravilno smatrao da se donošenjem sporne odluke ne povređuje načelo *ne bis in idem*.

231 Točno je da su neke presude iz 2014. u pogledu drugih poduzetnika postale pravomoćne jer nisu bile predmet žalbi. Međutim, iako se te presude odnose na isti zabranjeni sporazum kao što je onaj za koji se vodio postupak protiv žalitelja, one u odnosu na njega ne predstavljaju pravomoćnu presudu.

232 Isto tako, suprotno onomu što tvrdi žalitelj, mogućnost da odluka koju je donijelo državno odvjetništvo može biti relevantna za primjenu načela *ne bis in idem* ne može dovesti u pitanje tu ocjenu jer je Sud pojasnio da u svrhu primjene tog načela takva odluka mora biti konačna (presuda od 29. lipnja 2016., Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483, t. 52. do 54.).

233 S obzirom na prethodno navedeno, četvrti žalbeni razlog valja odbiti kao neosnovan.

Šesti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

234 Svojim šestim žalbenim razlogom žalitelj u biti tvrdi da je Opći sud u točkama 535. do 551. pobijane presude počinio pogrešku koja se tiče prava time što nije utvrdio da je povreda prava obrane proizašla iz činjenice da Komisija nije izričito navela svoju namjeru da na žalitelja primijeni otegotnu okolnost ponavljanja povrede u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, dodatnoj obavijesti o utvrđenim činjenicama ili drugom aktu u postupku koji je nastavljen 2017., čime mu je uskratila mogućnost podnošenja očitovanja o tom pitanju tijekom upravnog postupka.

235 Kao prvo, Opći sud nije uzeo u obzir sudsku praksu Suda, među ostalim presudu od 5. ožujka 2015., Komisija i dr./Versalis i dr., C-93/13 P i C-123/13 P, EU:C:2015:150) i presudu Europskog suda za ljudska prava u vezi s člankom 6. EKLJP-a. Kao drugo, povrijedio je relevantne odredbe sadržane u aktima neobvezujućeg prava koje je Komisija sama sebi nametnula, odnosno točke 84., 86. i 109. Obavijesti iz 2011. Kao treće, Opći sud nije uzeo u obzir ili je iskrivio transkript određenih odlomaka snimke rasprave u predmetu u kojem je donesena presuda od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716). Kao četvrto, činjenice navedene u točkama 547. i 548. pobijane presude, kao i one iz točaka 543. do 546. te presude, nisu relevantne, s obzirom na to da obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i odluke iz 2002. i 2009. nisu sadržavale obrazloženje u pogledu ponavljanja povrede. U svakom slučaju, te je činjenice trebalo ažurirati zbog iznimno dugog trajanja postupka. Okolnost navedena u točki 549. pobijane presude nije relevantna jer sadržaj dopisa od 15. prosinca 2017. očito nije u skladu s kriterijima utvrđenima sudskom praksom.

236 Komisija smatra da je taj razlog nedopušten i u svakom slučaju neosnovan.

Ocjena Suda

237 Opći sud je u točkama 538. do 542. pobijane presude iznio kriterije koji omogućuju provjeru postojanja eventualne povrede žaliteljevih prava obrane u pogledu uzimanja u obzir ponavljanja povrede u odnosu na njega.

238 U točki 538. te presude presudio je, pozivajući se na presudu od 5. ožujka 2015., Komisija i dr./Versalis i dr. (C-93/13 P i C-123/13 P, EU:C:2015:150), da, kada Komisija nekoj pravnoj osobi namjerava pripisati povredu prava tržišnog natjecanja i, u tom okviru, staviti joj na teret ponavljanje povrede kao otegotnu okolnost, obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku koju upućuje toj osobi mora sadržavati sve elemente na temelju kojih se ta osoba može braniti, a osobito one kojima se može dokazati da su u tom slučaju ispunjene pretpostavke ponavljanja povrede. U točki 539. navedene presude podsjetio je da se Komisija u točki 84. svoje Obavijesti iz 2011. obvezala da će u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama „dovoljno precizno” navesti elemente koji mogu predstavljati otegotne okolnosti te je u točki 540. te presude dodala da, prema ustaljenoj sudskoj praksi, ponavljanje povrede treba analizirati kao okolnost koja može biti otegotna.

239 U točki 541. pobijane presude Opći sud pojasnio je da obveza opisana u točkama 538. do 540. te presude proizlazi iz obveze poštovanja prava obrane, pri čemu ta obveza podliježe općem načelu prema kojem se u svakom postupku koji može dovesti do sankcija, osobito novčanih kazni ili

dnevnih kazni, poduzetnicima i udruženjima poduzetnika o kojima je riječ od početka upravnog postupka treba omogućiti da učinkovito izraze svoje stajalište o istinitosti i relevantnosti činjenica, optužbi i okolnosti koje im se stavljaju na teret.

240 Naposljetku, Opći sud je u točki 542. pobijane presude smatrao da, kako bi se provjerilo je li se poštovalo načelo pravâ obrane, sud Unije mora uzeti u obzir sve okolnosti predmeta kako bi osigurao da je Komisijina namjera utvrđivanja povrede ili određene okolnosti dovoljno predvidljiva za poduzetnika o kojem je riječ da se može smatrati da mu se omogućilo podnošenje očitovanja o pitanju koje se razmatra.

241 Žalitelj ne osporava ta objašnjenja Općeg suda.

242 S druge strane, žalitelj u biti tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je smatrao da je u ovom slučaju činjenica da je Komisija namjeravala utvrditi ponavljanje povrede kao otegotnu okolnost u odnosu na njega dovoljno predvidljiva.

243 Kako bi odbio taj navod, Opći sud oslonio se, s jedne strane, na sadržaj obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku iz točaka 543. do 546. pobijane presude i, s druge strane, na Komisijin dopis od 15. prosinca 2017. kojim se najavljuje nastavak upravnog postupka iz točaka 547. do 549. te presude.

244 Iako žalitelj tvrdi da od Suda ne zahtijeva novu ocjenu činjenica, njegova je argumentacija gotovo isključivo usmjerena na sadržaj obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku.

245 Međutim, iz točaka 547. i 548. pobijane presude proizlazi da je Komisija u svojem dopisu od 15. prosinca 2017. u kojem je najavila nastavak upravnog postupka obavijestila žalitelja da će se u odluci koju će donijeti po završetku postupka osloniti na činjenice koje proizlaze iz obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, na temelju koje su donesene odluke iz 2002. i 2009., i da je ponavljanje povrede u tim odlukama uzeto u obzir za izračun iznosa novčane kazne žalitelju zbog otegotnih okolnosti.

246 U tim okolnostima, čak i da obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama nije dovoljno jasna, Opći sud je u točki 550. pobijane presude mogao smatrati da je namjera Komisije da u spornoj odluci utvrdi ponavljanje povrede kao otegotnu okolnost u odnosu na žalitelja bila dovoljno predvidljiva.

247 Osim toga, Komisija je utvrdila ponavljanje povrede žalitelja na temelju ranije odluke kojom je utvrđena povreda koju je počinio, a koja je u iste svrhe uzeta u obzir u odlukama iz 2002. i 2009. U tim okolnostima, suprotno onomu što tvrdi žalitelj, Opći sud nije bio dužan smatrati da je Komisija trebala ažurirati elemente s obzirom na koje je uzela u obzir ponavljanje povrede.

248 Žalitelj također ističe da određeni odlomci snimke rasprave u predmetu u kojem je donesena presuda od 21. rujna 2017., Ferriere Nord/Komisija (C-88/15 P, EU:C:2017:716) potvrđuju uvjerljivost razloga zbog kojih nije podnio očitovanje o ponavljanju povrede nakon nastavka upravnog postupka. Međutim, žalitelj ne pojašnjava pravne razloge zbog kojih ti odlomci dokazuju da je imao pravo smatrati da Komisija nakon nastavka postupka nije mogla uzeti u obzir otegotnu okolnost ponavljanja povrede a da ga o tome izričito ne obavijesti.

249 Prigovor koji se temelji na propustu odlučivanja ili iskrivljavanju navedenih odlomaka zato treba odbaciti kao nedopušten, s obzirom na zahtjeve navedene u točki 51. ove presude.

250 Slijedom toga, šesti žalbeni razlog treba odbaciti kao djelomično nedopušten i odbiti kao djelomično neosnovan.

Sedmi žalbeni razlog

Prvi dio

– *Argumentacija stranaka*

251 Prvim dijelom sedmog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogreške koje se tiču prava time što je u točkama 565. do 579. pobijane presude odbio njegov prigovor prema kojem je uzimanje u obzir ponavljanja povrede kao otegotne okolnosti protivno načelu proporcionalnosti zbog predugog trajanja postupka.

252 Kao prvo, točka 575. pobijane presude sadržava nedostatak u obrazloženju. Naime, iako se žalitelj pozivao na neuobičajeno trajanje predmetnog postupka, Opći sud je u toj točki 575. uputio na kratak rok koji je protekao između prethodne povrede i povrede sankcionirane spornom odlukom.

253 Kao drugo, Opći sud je smatrao da je Komisija mogla utvrditi ponavljanje povrede zbog utvrđene povrede više od 30 godina prije donošenja sporne odluke. Time se Opći sud oslonio na očito neproporcionalno tumačenje pojma ponavljanja povrede. To se tumačenje ne može opravdati ciljem osiguravanja odvraćajućeg učinka te odluke jer od 2000. žalitelj više nije bio kriv za protutržišno ponašanje. Opći sud propustio je uzeti u obzir odvraćajući učinak sudskih i upravnih postupaka u koje je žalitelj bio uključen.

254 Opći sud također je propustio uzeti u obzir činjenicu da je cilj osiguravanja odvraćajućeg učinka uzet u obzir kako radi sankcioniranja predmetnog zabranjenog sporazuma tako i radi povećanja novčane kazne zbog ponavljanja povrede, što je dovelo do udvostručavanja koje je protivno načelu proporcionalnosti.

255 Usto, ocjena Općeg suda teško se može pomiriti s načelom utvrđenim u presudi od 17. lipnja 2010., Lafarge/Komisija (C-413/08 P, EU:C:2010:346, t. 70. i 73.), prema kojem pravo tržišnog natjecanja Unije ne ovlašćuje Komisiju da uzme u obzir ponavljanje povrede bez vremenskog ograničenja. Uzimanje u obzir činjenica koje su nastupile više od 30 godina prije donošenja sporne odluke zbog ponavljanja povrede stoga bi bilo očito neproporcionalno i u praksi dovelo do negiranja načela koje je uspostavio Sud.

256 Komisija tvrdi da je ta argumentacija nedopuštena i u svakom slučaju očito neosnovana.

– *Ocjena Suda*

257 Tim dijelom žalitelj prigovara Općem sudu zbog nedostatka u obrazloženju i pogreške koja se tiče prava u pogledu tumačenja načela proporcionalnosti. Suprotno onomu što tvrdi Komisija, navedeni dio stoga treba smatrati dopuštenim.

258 Međutim, žaliteljeva argumentacija nije osnovana.

259 Kao prvo, kad je riječ o obrazloženju točke 575. pobijane presude, iz te točke proizlazi da je Opći sud, kako bi ispitao je li Komisija u odnosu na žalitelja imala pravo utvrditi ponavljanje povrede, smatrao da je rok koji je protekao između povrede koju je prethodno počinio taj poduzetnik i povrede sankcionirane spornom odlukom kratak. Suprotno onomu što tvrdi žalitelj, Opći sud nije zanemario činjenicu da se prigovor o kojem je odlučivao nije odnosio na taj rok, nego na onaj koji je protekao između prethodne povrede i datuma donošenja sporne odluke. Naime, ne samo da je Opći sud sažeo taj prigovor u točki 566. te presude, nego je u točki 575. navedene presude također presudio da je Komisija s pravom utvrdila ponavljanje povrede kao otegotnu okolnost u odnosu na žalitelja „unatoč činjenici da je istraga trajala određeno vrijeme zbog pravnih nesigurnosti s kojima se suočila”. Iz tih elemenata proizlazi da se žaliteljevi navodi o nedostatku u obrazloženju i propustu odlučivanja temelje na pogrešnom tumačenju pobijane presude.

260 Kao drugo, kad je riječ o prigovoru koji se temelji na povredi načela proporcionalnosti, valja podsjetiti na to da to načelo zahtijeva, prema ustaljenoj sudskoj praksi, da su akti institucija Unije prikladni za osiguranje ostvarenja legitimnih ciljeva koje slijedi zakonodavstvo o kojem je riječ i da ne prekoračuju granice onoga što je nužno za postizanje tih ciljeva (presuda od 9. prosinca 2020., Groupe Canal +/Komisija, C-132/19 P, EU:C:2020:1007, t. 104. i navedena sudska praksa).

261 Što se tiče povećanja novčane kazne zbog ponavljanja povrede, važno je podsjetiti na to da je takvo povećanje odgovor na zahtjev da se sankcioniraju ponovljene povrede pravila tržišnog natjecanja koje je počinio isti poduzetnik (presuda od 17. lipnja 2010., Lafarge/Komisija (C-413/08 P, EU:C:2010:346, t. 61.).

262 U tom pogledu valja istaknuti da žalitelj ne osporava ocjenu Općeg suda iz točke 553. pobijane presude, prema kojoj je, sa stajališta odvraćanja, ponavljanje povrede okolnost koja, prema sudskoj praksi, opravdava znatno povećanje osnovnog iznosa novčane kazne jer predstavlja, naime, dokaz da prethodno izrečena sankcija nije bila dovoljno odvraćajuća.

263 Žalitelj ne osporava ni odbijanje, u točkama 557. i 564. pobijane presude, njegova prigovora kojim je istaknuo da je rok koji je protekao između povrede koja je ranije počinjena i one na koju se odnosi sporna odluka bio predug da bi se u odnosu na njega moglo utvrditi ponavljanje povrede.

264 Naime, žalitelj samo tvrdi da je, s obzirom na to da je cilj uzimanja u obzir ponavljanja povrede odvraćanje poduzetnika od počinjenja novih povreda prava tržišnog natjecanja, načelo proporcionalnosti povrijeđeno u ovom slučaju jer, s jedne strane, on od 2000. više nije kriv za takva ponašanja i, s druge strane, upravni i sudski postupci koji su se već odvijali u vezi sa zabranjenim sporazumom na koji se odnosi sporna odluka neizbježno su proizveli odvraćajući učinak.

265 Međutim, valja podsjetiti na to da je Opći sud u točki 577. pobijane presude presudio kako se ne može isključiti da su prijetnja sankcijom s kojom se žalitelj suočavao tijekom cijele istrage i izricanje sankcije u dva navrata mogli imati određeni odvraćajući učinak. Opći sud je ipak smatrao, a da pritom nije počinio pogrešku koja se tiče prava, da se „sankcijom, odnosno plaćanjem novčane kazne koju je izrekla Komisija, uvećane zbog ponavljanja povrede, stvarno odvratilo poduzetnika od počinjenja nove povrede pravilâ tržišnog natjecanja”.

266 U svakom slučaju, žalitelj nije dokazao da bi sama činjenica da je između povreda utvrđenih kako bi se uzelo u obzir ponavljanje povrede i Komisijina donošenja pobijane odluke proteklo znatno razdoblje imala za posljedicu to da bi to uzimanje u obzir bilo neproporcionalno.

267 Taj zaključak nije doveden u pitanje drugim žaliteljevim argumentima.

268 Kao prvo, Opći sud nije počinio nikakvu pogrešku koja se tiče prava time što je presudio da je Komisija imala pravo smatrati, s jedne strane, da je donošenje nove odluke kojom se utvrđuje sudjelovanje žalitelja u zabranjenom sporazumu bilo opravdano, među ostalim, ciljem da ga se u budućnosti odvrati od počinjenja takvih povreda i, s druge strane, da je taj odvraćajući učinak trebalo ojačati uzimajući u obzir ponavljanje povrede u odnosu na potonjeg. Suprotno onomu što tvrdi žalitelj, činjenica da je u obzir uzeo ponavljanje povrede, kako pri odlučivanju o svrsishodnosti donošenja nove odluke kojom se utvrđuje njegovo sudjelovanje u povredi tako i u svrhu izračuna iznosa novčane kazne koja mu je izrečena, ne predstavlja „udvostručavanje" koje je protivno načelu proporcionalnosti.

269 Kao drugo, točno je da načelo proporcionalnosti zahtijeva da se vrijeme koje je proteklo između povrede o kojoj je riječ i prethodne povrede pravilâ tržišnog natjecanja uzme u obzir kako bi se ocijenila sklonost poduzetnika prema kršenju tih pravila (presuda od 17. lipnja 2010., Lafarge/Komisija, C-413/08 P, EU:C:2010:346, t. 70. i 73.). Međutim, taj rok nije rok na koji se žalitelj poziva u prilog svojem prigovoru koji se temelji na povredi načela proporcionalnosti.

270 Iz toga slijedi da prvi dio sedmog žalbenog razloga treba odbaciti kao djelomično nedopušten i odbiti kao djelomično neosnovan.

Drugi dio

– *Argumentacija stranaka*

271 Drugim dijelom sedmog žalbenog razloga žalitelj tvrdi, kao prvo, da točke 580. do 595. pobijane presude sadržavaju nedostatak u obrazloženju. Navodi da je u prvostupanjskom postupku istaknuo da je povećanje novčane kazne zbog ponavljanja povrede bilo neproporcionalno s obzirom na, s jedne strane, protek iznimno dugog razdoblja i, s druge strane, „manje" ponavljanje povrede. Opći sud ispitao je samo drugi od tih argumenata.

272 Kao drugo, povećanje novčane kazne od 50 % zbog ponavljanja povrede očito je neproporcionalno, s obzirom na to da je sporna odluka donesena više od 30 godina nakon odluke kojom se utvrđuje prethodna povreda. U tom pogledu, Opći sud trebao je primijetiti da je sporna odluka proturječna. Naime, Komisija je smanjila osnovni iznos novčane kazne za 50 %, s obzirom na trajanje postupka, ali je propustila uzeti u obzir to trajanje postupka u svrhu primjene povećanja zbog ponavljanja povrede. Radi dosljednosti, Komisija je također trebala zbog vremenskih čimbenika smanjiti stopu povećanja od 50 % zbog ponavljanja povrede za najmanje polovinu. Osim toga, to povećanje po samoj svojoj naravi ne može premašiti iznos novčane kazne. Međutim, u ovom slučaju iznos navedenog povećanja bio bi približno jednak dvostrukom iznosu novčane kazne koja bi bila izrečena žalitelju da ta otegotna okolnost nije uzeta u obzir.

273 Komisija tvrdi da žalitelj samo ponavlja argumente koje je istaknuo pred Općim sudom i tako od Suda želi ishoditi novo ispitivanje njegove tužbe u prvostupanjskom postupku. Žaliteljeva argumentacija je stoga nedopuštena i u svakom slučaju neosnovana.

– *Ocjena Suda*

274 Drugim dijelom sedmog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud povrijedio obvezu obrazlaganja svojih presuda i pogrešno protumačio načelo proporcionalnosti. Suprotno onomu što tvrdi Komisija, taj dio stoga treba smatrati dopuštenim.

275 Međutim, žaliteljeva argumentacija nije osnovana.

276 Kao prvo, žalitelj prigovara Općem sudu da je propustio odgovoriti na njegov argument prema kojem je povećanje koje je Komisija primijenila na njega zbog ponavljanja povrede bilo neproporcionalno s obzirom na trajanje postupka. U tom pogledu valja istaknuti da je Opći sud u točkama 565. do 579. pobijane presude odbio žaliteljev argument prema kojem utvrđenje ponavljanja povrede u odnosu na njega nije bilo u skladu s načelom proporcionalnosti. Stoga Opći sud više nije bio dužan odgovoriti na žaliteljev argument prema kojem se to načelo protivilo i povećanju novčane kazne zbog ponavljanja povrede.

277 Kao drugo, žalitelj nije dokazao da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je presudio da Komisija, time što je stopu povećanja zbog ponavljanja povrede odredila na 50 % osnovnog iznosa novčane kazne, nije povrijedila načelo proporcionalnosti.

278 Valja dodati kako činjenica da je Komisija u spornoj odluci, s obzirom na trajanje postupka, smanjila osnovni iznos novčane kazne za 50 %, primjenjujući pritom stopu povećanja novčane kazne zbog ponavljanja povrede, ne upućuje ni na kakvu proturječnost, s obzirom na to da su ta dva elementa neovisna jedan o drugome.

279 Naposljetku, žalitelj, tvrdeći da povećanje novčane kazne zbog ponavljanja povrede ne može premašiti iznos novčane kazne, ne iznosi nikakvo pravno pravilo u prilog toj tvrdnji i provodi izračun koji ne samo da se pokazuje netočnim, nego se temelji i na hipotetskoj situaciji.

280 S obzirom na prethodno navedeno, valja odbiti drugi dio sedmog žalbenog razloga i, slijedom toga, taj žalbeni razlog u cijelosti kao neosnovan.

Osmi žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

281 Osmi žalbeni razlog sastoji se od dvaju dijelova.

282 Prvim dijelom tog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točkama 611. do 628. pobijane presude presudio da Komisija nije povrijedila načelo jednakog postupanja time što je na njega primijenila razmjerno manje smanjenje iznosa novčane kazne od onog odobrenog društvu Riva.

283 Prema žaliteljevu mišljenju, iz sporne odluke proizlazi da je društvo Riva, koje je u zabranjenom sporazumu na koji se odnosi ta odluka sudjelovalo tijekom ukupno deset godina i šest mjeseci, ostvarilo pravo na smanjenje iznosa novčane kazne od 3 % zbog prekida svojeg sudjelovanja tijekom jedne godine u dijelu tog zabranjenog sporazuma koji se odnosi na ograničenje i nadzor proizvodnje ili prodaje. Nasuprot tomu, žalitelj, koji je sudjelovao u zabranjenom sporazumu

tijekom sedam godina, ostvario je pravo na smanjenje od 6 % za tri godine tijekom kojih nije sudjelovao u tom dijelu zabranjenog sporazuma, odnosno smanjenje od samo 2 % za svaku od tih godina.

284 Drugim dijelom osmog žalbenog razloga žalitelj tvrdi da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što nije utvrdio nepravodobnost razloga koje je Komisija iznijela kako bi opravdala svoj izbor da na istovjetna ponašanja primijeni različita smanjenja novčane kazne.

285 Komisija smatra da je ta argumentacija nedopuštena. Žalitelj je u biti samo ponovio argumente iznesene u prvostupanjskom postupku. Pokušao je tako od Suda ishoditi preispitivanje tužbe podnesene u prvostupanjskom postupku. Žaliteljeva argumentacija je u svakom slučaju očito neosnovana.

Ocjena Suda

286 Suprotno onomu što tvrdi Komisija, dopuštena su dva dijela osmog žalbenog razloga u dijelu u kojem se odnose na pogreške koje se tiču prava koje je navodno počinio Opći sud.

287 Kad je riječ o prvom dijelu, valja podsjetiti na to da načelo jednakog postupanja, utvrđeno u članku 20. Povelje, zahtijeva da se u usporedivim situacijama ne postupa na različit način i da se u različitim situacijama ne postupa na jednak način, osim ako je takvo postupanje objektivno opravdano (presuda od 18. travnja 2024., Dumitrescu i dr./Komisija i Sud, C-567/22 P do C-570/22 P, EU:C:2024:336, t. 65. i 67. i navedena sudska praksa).

288 U ovom slučaju iz pobijane presude proizlazi da je Komisija u spornoj odluci utvrdila, s jedne strane, da su i žalitelj i društvo Riva sudjelovali u zabranjenom sporazumu na koji se odnosi ta odluka i, s druge strane, da ta dva poduzetnika nisu sudjelovala u određenom dijelu tog zabranjenog sporazuma, odnosno žalitelj tijekom tri godine i društvo Riva tijekom jedne godine.

289 Kao što je na to Opći sud podsjetio u točki 613. pobijane presude, za izračun novčanih kazni izrečenih poduzetnicima koji su sudjelovali u zabranjenom sporazumu različito postupanje prema predmetnim poduzetnicima svojstveno je izvršavanju ovlasti koje Komisija ima u tom području. Naime, u okviru svoje margine prosudbe Komisija je pozvana da individualizira sankciju prema postupanju i posebnim obilježjima tih poduzetnika kako bi u svakom slučaju jamčila potpunu djelotvornost pravila Unije o tržišnom natjecanju (presuda od 13. lipnja 2013., Versalis/Komisija, C-511/11 P, EU:C:2013:386, t. 104. i navedena sudska praksa).

290 Iz točaka 615. do 617. pobijane presude proizlazi da je Komisija razliku između stopa smanjenja opravdala potrebom da se smanjenje dodijeljeno zbog nesudjelovanja u jednom dijelu zabranjenog sporazuma ponderira ovisno o trajanju ukupnog sudjelovanja svakog poduzetnika u čitavom zabranjenom sporazumu. Sudjelovanje žalitelja i društva Riva u čitavom zabranjenom sporazumu bilo je važan čimbenik koji je trebalo uzeti u obzir u svrhu ocjene olakotne okolnosti o kojoj je riječ. Budući da je sveukupno sudjelovanje u zabranjenom sporazumu za društvo Riva bilo dulje, učinak njezina nesudjelovanja u tom dijelu zabranjenog sporazuma bio je veći.

291 Konkretnije, Opći sud je u točki 622. pobijane presude istaknuo da je Komisija, kako bi utvrdila smanjenje koje treba odobriti društvu Riva, uzela u obzir relativnu težinu sudjelovanja tih dvaju poduzetnika u povredi, u skladu sa zahtjevom individualizacije novčanih kazni navedenim u

točki 289. ove presude. Stoga je smatrala da je, s obzirom na to da je sveukupno sudjelovanje društva Riva u zabranjenom sporazumu dulje od žaliteljeva sudjelovanja, ono nužno teže i da je učinak njegova nesudjelovanja u određenom dijelu zabranjenog sporazuma tim veći.

292 Opći sud počinio je pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 323. pobijane presude presudio da je taj pristup u skladu s načelom jednakog postupanja.

293 Naime, nesporno je da je Komisija žalitelju odobrila smanjenje od 2 % godišnje u pogledu razdoblja tijekom kojeg on nije sudjelovao u dijelu predmetnog zabranjenog sporazuma, dok je smanjenje za društvo Riva iznosilo 3 %.

294 Točno je da, s obzirom na to da ne postoje drugi elementi na temelju kojih bi se moglo razlikovati sudjelovanje tih dvaju poduzetnika u tom zabranjenom sporazumu, činjenica da je društvo Riva sudjelovalo u navedenom zabranjenom sporazumu tijekom deset godina i šest mjeseci znači da je to sudjelovanje ozbiljnije utjecalo na tržišno natjecanje od sudjelovanja žalitelja, koji je u njemu sudjelovao samo sedam godina. Međutim, to se utvrđenje ne može proširiti na razdoblja tijekom kojih poduzetnici nisu sudjelovali u određenom dijelu tog zabranjenog sporazuma jer je njihovo nesudjelovanje u tom dijelu načelno imalo isti učinak na tržišno natjecanje.

295 Odobreno smanjenje moguće je, doduše, ponderirati zbog nesudjelovanja u jednom dijelu zabranjenog sporazuma ovisno o ukupnom trajanju sudjelovanja svakog poduzetnika u tom zabranjenom sporazumu. Međutim, u ovom slučaju žalitelj tijekom tri godine, a što je razdoblje koje predstavlja gotovo polovinu njegova sudjelovanja u navedenom zabranjenom sporazumu, nije sudjelovao u tom dijelu, dok društvo Riva, tijekom deset godina i šest mjeseci svojeg sudjelovanja u istom zabranjenom sporazumu, nije sudjelovalo u navedenom zabranjenom sporazumu samo godinu dana.

296 U tim okolnostima stoga treba utvrditi da je Komisija u usporedivim situacijama postupala na različit način a da nije pružila valjano opravdanje za to različito postupanje.

297 Iz toga proizlazi da prvi dio osmog žalbenog razloga treba prihvatiti. Stoga valja ukinuti pobijanu presudu, pri čemu nije potrebno odlučiti o drugom dijelu tog žalbenog razloga.

Tužba pred Općim sudom

298 U skladu s člankom 61. prvim stavkom Statuta Suda Europske unije, ako je žalba osnovana, Sud ukida odluku Općeg suda. On tada može sam konačno odlučiti o sporu ako stanje postupka to dopušta.

299 U ovom slučaju Sud može konačno odlučiti o sporu jer stanje postupka to dopušta.

300 Iz točaka 286. do 297. ove presude proizlazi da sporna odluka nije u skladu s načelom jednakog postupanja jer je njome žalitelju odobreno smanjenje iznosa novčane kazne od 2 % godišnje na temelju razdoblja u kojem nije sudjelovao u dijelu predmetnog zabranjenog sporazuma, dok je društvu Riva zbog istih razloga odobreno smanjenje od 3 %. Budući da je Sud utvrdio nezakonitost sporne odluke, on u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti može Komisijinu ocjenu zamijeniti svojom te, slijedom toga, ukinuti, smanjiti ili povećati novčanu kaznu. Ta se nadležnost izvršava uzimajući u obzir sve činjenične okolnosti (presuda od 12. studenoga 2014., Guardian Industries i Guardian Europe/Komisija, C-580/12 P,

EU:C:2014:2363, t. 78. i navedena sudska praksa). U ovom slučaju Sud u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti smatra da bi se postotak smanjenja novčane kazne od 3 % godišnje također trebao primijeniti na žalitelja.

301 Iz toga slijedi da se visina novčane kazne izrečene žalitelju u spornoj odluci utvrđuje u iznosu od 2 165 000 eura.

Troškovi

302 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika, kad je žalba osnovana i Sud sam konačno odluči o sporu, Sud odlučuje o troškovima.

303 U skladu s člankom 138. stavkom 3. tog Poslovnika, koji je primjenjiv na žalbeni postupak na temelju njegova članka 184. stavka 1., ako stranke djelomično uspiju u svojim zahtjevima, svaka od njih snosi vlastite troškove.

304 Budući da su žalitelj i Komisija djelomično uspjeli u svojim zahtjevima, snosit će vlastite troškove koji se odnose na prvostupanjski postupak i na žalbu.

Slijedom navedenog, Sud (šesto vijeće) proglašava i presuđuje:

1. **Ukida se točka 1. izreke presude Općeg suda Europske unije od 9. studenoga 2022., Ferriere Nord/Komisija (T-667/19, EU:T:2022:692), u dijelu u kojem se njome odbijaju prigovori društva Ferriere Nord SpA iz devetog tužbenog razloga u prvostupanjskom postupku, koji se temelje na povredi načela jednakog postupanja.**

2. **Žalba se u preostalom dijelu odbija.**

3. **Poništava se članak 2. stavak 3. Odluke Komisije C(2019) 4969 *final* od 4. srpnja 2019., koja se odnosi na povredu članka 65. UEZUČ-a (predmet AT.37956 – Betonsko-armaturne šipke)**.

4. **Visina novčane kazne izrečene društvu Ferriere Nord SpA u članku 2. stavku 3. Odluke C(2019) 4969 *final* utvrđuje se u iznosu od 2 165 000 eura**.

5. **Društvo Ferriere Nord SpA i Europska komisija snose vlastite troškove koji se odnose na prvostupanjski postupak i na žalbu.**

Potpisi